

Zagrebačke teme u dječjoj književnosti

Zeman, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:197811>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za nastavničke studije u Gospiću

Sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski studij

Učiteljski studij u Gospiću

Sara Zeman

Zagrebačke teme u dječjoj književnosti

Diplomski rad

Gospić, 2024.

Sveučilište u Zadru

Odjel za nastavničke studije u Gospiću
Sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski učiteljski studij

Zagrebačke teme u dječjoj književnosti

Diplomski rad

Student/ica:

Sara Zeman

Mentor/ica:

Izv. prof. dr. sc. Sanja Vrcić-Mataija

Gospić, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Sara Zeman**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Zagrebačke teme u dječjoj književnosti** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Gospić, 13. veljače 2024.

SAŽETAK:

Zagrebačke teme u dječjoj književnosti

U diplomskom radu interpretira se odabrani žanrovski raznoliki opus hrvatske dječje književnosti koji tematizira Zagreb i zagrebačku okolicu kao zavičajni književni prostor, realiziran na standardnom jeziku te manjim dijelom na dijalektu. U uvodnom dijelu rada donosi se prostorna, povijesna i geografska kontekstualizacija Zagreba i značajnih lokaliteta koji se tematiziraju u dječjoj književnosti te se obrazlaže koncept zavičajnosti u dječjoj književnosti. Književno-teorijskom interpretacijom obuhvaćene su zavičajne slikovnice, legende i predaje o postanku Zagreba, zavičajne priče o Zagrebu, izbor iz dječje zavičajne poezije te romani koji tematiziraju Zagreb. Naglasak je stavljen na interpretaciju zavičajnog prostora ključnog u identifikaciji književnih likova i idejnog potencijala djela, stavljajući u prvi plan potrebu za očuvanjem zavičajne kulturne i prirodne baštine, tradicije, povijesti, kulture i govora s ciljem njihova očuvanja među dječjim čitateljima.

Ključne riječi: zavičajna književnost, dječja književnost, Grad Zagreb, književne vrste

SUMMARY:

Zagreb themes in children's literature

The final thesis interprets a selected genre-diverse oeuvre of Croatian children's literature that focuses on Zagreb and its surroundings as a native literary space, realized in the standard language and to a lesser extent in the dialect. In the introductory part of the paper, the spatial, historical and geographical contextualization of Zagreb and significant localities that are thematized in children's literature is presented, and the concept of nativeness in children's literature is explained. The literary-theoretical interpretation includes local picture books, legends and traditions about the origin of Zagreb, local stories about Zagreb, a selection from children's local poetry and novels that focus on Zagreb. Emphasis is placed on the interpretation of the native space, which is crucial in the identification of literary characters and the conceptual potential of the work, putting in the foreground the need to preserve the native cultural and natural heritage, tradition, history, culture and speech with the aim of preserving them among children's readers.

Keywords: children's literature, native literature, City of Zagreb, literary genres

SADRŽAJ

1. UVOD	6
2. GRAD ZAGREB.....	8
2.1. Geografski položaj grada Zagreba.....	8
2.2. Nastanak Zagreba	8
2.3. Podrijetlo imena <i>Zagreb</i>	9
2.4. Dan(i) grada Zagreba.....	10
3. ZNAČAJNI, KNJIŽEVNO OBRAĐENI LOKALITETI GRADA ZAGREBA.....	11
4. ZAVIČAJNOST U DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI	13
5. ZAGREB U ZAVIČAJNIM SLIKOVNICAMA.....	16
5.1. Dubravka Maleš, Ivanka Stričević, Nevenka Macolić: <i>U Zagrebu jednoga jutra</i>	18
5.2. Miroslav Šašić i Sanja Pribić: <i>Moj Zagreb</i>	19
5.3. Brankica Blažević, Damir Facan Grdiša: <i>Zagrebačka avantura</i>	20
6. LEGENDE I PREDAJE KAO DIO USMENE I KNJIŽEVNO-UMJETNIČKE BAŠTINE O POSTANKU ZAGREBA	22
6.1. Slavko Mihalić: <i>Petrica Kerempuh</i>	23
6.2. Dubravko Horvatić: <i>Grički top</i>	25
7. ZAGREBAČKE TEME U RUHU ZAVIČAJNIH PRIČA	30
7.1. Bajkoviti pristup Zagrebu.....	32
7.1.1. Igor Knižek, Tomislav Tomić: <i>Kako je paž spasio Zagreb</i>	33
7.2. Tematiziranje Zagreba u širokom rasponu fantastičnih priča	34
7.2.1. Nada Iveljić: <i>Šestinski kišobran</i>	35
7.2.2. Nada Iveljić: <i>Zagrebački vrapčići</i>	39
7.2.3. Nada Iveljić: <i>Dogodovštine zagrebačkih Saveka</i>	42
8. STIHOVANA SLIKA ZAGREBA	43
9. ROMANESKNI PRISTUP ZAGREBAČKOM ODRASTANJU	50

9.1. Zvonimir Milčec: <i>Zvižduk s Bukovca</i>	51
9.2. Blanka Dovjak-Matković: <i>Zagrebačka priča</i>	54
9.3. Tihomir Horvat: <i>Tajna Gornjega grada</i>	59
10. ZAKLJUČAK	62
LITERATURA.....	64

*„Gradila je vila selo,
selo posve malo:
pet-šest kuća, tri puteljka
– Zabreg se je zvalo.“*

- Daniel Načinović, *Bajka o bijelom Zagrebu*

1. UVOD

Zavičajna dječja književnost ima mogućnost prenijeti malim čitateljima, osim vrijednosti i pouke, ljepotu grada, krajolika koji ih okružuje. Kroz raznolike književne žanrove djeci se pruža prilika upoznati različita mjesta, različitu kulturu i tradiciju te stvarati povezanost sa zavičajem, a time i vlastitim identitetom. Kako grad Zagreb vrvi bogatom i uzbudljivom prošalošću, tako i dječja književnost zagrebačkog književnog kruga vrvi raznolikim književnim vrstama koje tematiziraju upravo Zagreb.

Cilj je ovoga rada pregled i književno-teorijska interpretacija raznolikih književnih vrsta koje tematiziraju zagrebačko područje pripadajući zagrebačkoj književnoj baštini. Odabrana književna djela prikazuju Zagreb kroz karakteristične zagrebačke motive, likove te kroz njihov govor u pojedinim književnim primjerima. Većina pisaca, autora odabranog korpusa, ne potječe iz Zagreba, ali su se doselili u Zagreb i život proveli na zagrebačkom tlu koje ih je osvojilo svojom ljepotom.

Uvodni dio diplomskoga rada posvećen je povijesno-geografskoj kontekstualizaciji grada Zagreba i zagrebačkog područja sa značajnim lokalitetima. Potom se, slijedom postavki hrvatskih teoretičara koncepta regionalizma u književnosti, s naglaskom na dječju književnost, obrazlaže koncept književne zavičajnosti s kratkim osvrtom i na položaj zavičajnih tekstova u nastavi književnosti.

U središnjem dijelu diplomskoga rada književno-teorijski je interpretiran odabrani korpus dječje književnosti koji tematizira grad Zagreb sa svim posebnostima znamenitih lokaliteta, govorom, likovima, motivima koji predstavljaju značajnu kulturnu baštinu. U tom su smislu analizirane zavičajne slikovnice *Moj Zagreb* autora Miroslava Šašića i Sanje Pribić, *Zagrebačka avantura* Brankice Blažević i Damira Facana Grdiše te *U Zagrebu jednoga jutra* Dubravke Maleš, Ivanke Stričević i Nevenke Macolić koje djeci omogućuju kroz maštovite tekstove i ilustracije ući u svijet Zagreba. Potom slijede legende i predaje *Kako je Zagreb dobio ime*, *Biser-voda s Manduševca*, *Krvavi most*, *Petrica Kerempuh*, *Medvedgradska Crna Kraljica* i *Grički top* autora Dubravka Horvatića te roman nastao po narodnoj predaji *Petrica Kerempuh* autora Slavka Mihalića. U zavičajnim pričama interpretirana je zagrebačka bajka *Kako je paž spasio Zagreb* autora Igora Knižeka i Tomislava Tomića te fantastične priče Nade Iveljić: *Šestinski kišobran*, *Zmija brončanog ribara*, *Opanci-rastanci* i *Priča o malom licitarskom srcu* iz zbirke *Šestinski kišobran*, zatim *Dogodovštine zagrebačkih Saveka* te *Bila je to Dora Krupićeva*, *Žičara noću*, *Izlet u Maksimir*, *Petrica opet u Zagrebu* i *Susret Štrige i Cvičeka na*

Krvavom mostu iz zbirke *Izabrana djela - Zagrebački vrapčići*. Odabrani primjeri poezije koja tematizira Zagreb preuzeti su iz antologija *Zabreg; Antologija suvremenog hrvatskog pjesništva* koju je priredio Vinko Brešić te *Antologija hrvatske dječje poezije* koju je priredio Ivo Zalar. U konačnici su interpretirani dječji romani *Tajna Gornjega grada* Tihomira Horvata, *Zagrebačka priča* Blanke Dovjak-Matković te *Zvižduk s Bukovca* Zvonimira Milčeca. Svako izabrano djelo nosi svoju priču, upoznaje nas s određenim dijelom i karakteristikama grada Zagreba. Djela donose priče iz prošlosti te dašak toga vremena, ali donose i priče iz suvremenog doba.

2. GRAD ZAGREB

Grad Zagreb je glavni te po broju stanovnika, ujedno i najveći grad Republike Hrvatske. Prema podacima iz 2021. godine, u Zagrebu živi 767 131 stanovnik¹. Zagreb je također i administrativno sjedište Republike Hrvatske.

2.1. Geografski položaj grada Zagreba

U kontinentalnoj središnjoj Hrvatskoj, na južnim obroncima Medvednice te na obalama rijeke Save smješten je grad Zagreb sa svojom površinom od 641,32 km². Grad Zagreb obuhvaća 70 naselja, 17 gradskih četvrti te 218 mjesnih odbora. Granice Zagreba nalaze se u dvije gradske četvrti, a to su Gradska četvrt Sesvete (sjeverna i istočna granica) i Gradska četvrt Brezovica (južna i zapadna granica). Sjevernu granicu u Gradskoj četvrti Sesvete određuje naselje Moravče, dok istočnu granicu Zagreba određuje naselje Glavničica. Južnu granicu Zagreba u Gradskoj četvrti Brezovica određuje naselje Haviđić Selo, dok zapadnu granicu određuje naselje Horvati.

2.2. Nastanak Zagreba

Najraniji dokazi o postojanju praljudi na području sadašnjeg Zagreba sežu u doba paleolitika. Gračanin i sur. (2012) navode kako su prvi ljudi na području današnjeg Zagreba na brežuljcima Zagrebačke gore nalazili pogodna mjesta za svoje stanište te je jedno takvo pronađeno u spilji Veternici na jugozapadnim obroncima Zagrebačke gore odnosno Medvednice. Upravo su u spilji Veternici pronađeni arheološki nalazi koji svjedoče kako su ondje živjeli i djelovali najstariji zagrebački stanovnici.

Povijesna jezgra grada Zagreba kakvu danas poznajemo nastala je u srednjem vijeku, kao što je već poznato, spajanjem dvaju srednjovjekovnih naselja, Kaptola (prvi put se spominje 1094. godine) i Gradeca (na kojeg je uvelike utjecala Zlatna bula iz 1242. godine), koji danas predstavljaju centar Zagreba.

Sam Zagreb kao lokacija spominje se 1201. godine – „Tek u popisu biskupskih posjeda iz 1201. godine prvi put se kao lokacija spominje ime *Zagrabia*, koje se odnosi upravo na to

¹ Izvor: <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> pristupljeno 21. lipnja 2023.

novootkriveno naselje na Opatovini.“ (Gračanin i sur., 2012:33). Na tom mjestu razvilo se naselje *villa zagrabiensis* koje se 1244. godine spominje u povlastici biskupa Stjepana II.. *Villa zagrabiensis* se s latinskog može prevesti kao zagrebačko naselje, odnosno zagrebačko selo.

2.3. Podrijetlo imena Zagreb

Podrijetlo imena grada Zagreba pozornost privlači više od dvjesto godina. Nekada se ime najčešće izvodilo iz glagola *zgrabiti*, zaimati živu vodu, temeljem čega su ispredane brojne legende i priče. U knjizi Dubravka Horvatića *Grički top i druge legende* stoji i legenda *Kako je Zagreb dobio ime* o kojoj će biti riječ nešto kasnije.

Gračanin i suradnici (2012) navode kako je najbolje objašnjenje o imenu Zagreba ono jezikoslovca Alemka Gluhaka koje se može smatrati i najtočnijim jer je zasnovano na temelju arheoloških otkrića, a glasi kako je osnovna riječ (praslavenska) bila *greb (nasip)* kojoj se dodao prijedlog *za* te je tako nastalo *zagreb*.

2.4. Dan(i) grada Zagreba

Bilo je više pokušaja kako bi se Zagrebu odredio dan grada, te je put do toga bio dug, ali ipak uspješan. „Postojao je prijedlog da se kao početak obilježava 26. travnja, u skladu s Felicijanovom ispravom iz 1134. godine, gdje se prvi put izrijeком spominje Zagreb, odnosno Zagrebačka biskupija.“ (Šašić, 2009:226). Ta ideja nije zaživjela.

U tada još razdvojenim naseljima Gradec i Kaptol su imali svoje dane koje su smatrali najvažnijima u godini. Gradecu je to bio 3. veljače radi njihovog zaštitnika sv. Blaža, dok je Kaptolu bio 20. kolovoza na spomendan sv. Stjepana. Ti običaji su se zadržali do ujedinjenja Gradeca i Kaptola u jedinstveni grad.

„Godine 1945. partizanske su vlasti riješile problem određivši rođendan Zagrebu 8. svibnja, u spomen svojeg ulaska u grad.“ (Šašić, 2009:226). Datum 8. svibnja zadržao se 45 godina do demokratskih promjena kada se Dan grada počeo obilježavati 16. studenoga, ali niti taj datum nije dugo zaživio.

„(...) Potkraj 1999. godine Gradska skupština prihvatila je prijedlog da se kao Dan grada obilježava 31. svibnja, na spomendan Majke Božje od Kamenitih vrata.“ (Šašić, 2009:226). Na taj datum se i dan danas, nakon 24 godine, obilježava Dan grada Zagreba.

*„Zaštitnica Griča i Kaptola,
Zagreba grada i sviju Hrvata,
Neka bude sada i navijeke
Majka Božja od Kamenitih vrata.“*

- Velimir Deželić

3. ZNAČAJNI, KNJIŽEVNO OBRAĐENI LOKALITETI GRADA ZAGREBA

Odabrani lokaliteti grada Zagreba, osim što su značajni i posebni u prirodnom okruženju, jednako tako imaju značajnu ulogu kao zavičajni motivi u književnosti odnosno u odabranom korpusu ovoga rada.

Medvednica

Medvednica je planina koja se nalazi na sjevernoj strani Zagreba, a sa svojom površinom od otprilike 18 000 hektara pokriva dio Krapinsko-zagorske županije, Zagrebačke županije te Grada Zagreba. Njen najviši vrh je Sljeme s visinom od 1033 metara. Medvednica je nastala prije 12 milijuna godina kao posljedica uzdizanja stijena. Zapadni dio Medvednice proglašen je Parkom prirode 16. lipnja 1981. godine. Medvednica je također i dio Nature 2000. Medvednica se sastoji od 70 planinarskih staza, 1205 biljnih vrsta te 70 potoka. Godišnje Medvednicu posjeti oko 1 005 000 posjetitelja².

Medvednica nudi i raznoliku turističku ponudu kao što su obilazak Medvedgrada (posebna atrakcija radi svoje burne prošlosti), Rudnika Zrinski i Špilje Veternice, ali nudi i edukativne programe za djecu poput *Što da sam stablo?*, *Mreža života* i sl. te interpretativne šetnje.

Medvednica je i česta tema brojnih zagrebačkih legendi i predaja poput *Medvedgradske Crne Kraljice*, Dubravka Horvatića, ali i slikovnica poput *Zagrebačke avanture* autorice Brankice Blažević i ilustratora Damira Facana Grdiše te drugih književnih vrsta.

Gornji grad

Gornji grad nalazi se u središtu grada Zagreba. Zauzima otprilike 1019 hektara zagrebačke površine. Na sjevernoj strani granicu dijeli s Podsljemenom, dok na jugu s Donjim gradom. Na istoku graniči s Maksimirom, a na suprotnoj strani, zapadnoj, sa Črnomercem.

² Izvor: <https://www.pp-medvednica.hr/> pristupljeno 21. lipnja 2023.

Neke od znamenitosti koje se nalaze na Gornjem gradu su Kula Lotrščak³, Grički top⁴ (koji se nalazi unutar Kule Lotrščak), Kamenita vrata⁵, Crkva sv. Marka⁶ te još mnoge druge.

Gornji grad ili, u povijesti zvani, Grič također je česta tema zagrebačkih legendi i predaja kao npr. *Grički top* Dubravka Horvatića, romana kao što je *Tajna Gornjega grada* Tihomira Horvata, slikovnica te drugih književnih vrsta.

Šestine

Šestine su naselje u gradu Zagrebu koje je smješteno na obroncima Medvednice. Osnovane su 1. svibnja 1893. godine⁷. Zauzimaju otprilike 935 hektara površine Zagreba na nadmorskoj visini od 273 metara.

Šestine su, kako narodna predaja govori, dobile ime radi seljaka koji su odlazak na tlaku šestoga dana u tjednu nazivali odlaskom na šestinu.

Jedna od najpoznatijih znamenitosti Šestina je Šestinski kišobran. Šestinski kišobran ima drvenu dršku te je kišobran crvene boje s prepoznatljivim šarama žute, zelene, crne i bijele boje na rubu kišobrana. Kišobran je također i dio narodne nošnje zagrebačke okolice.

Sava

Duljinom od 946 km rijeka Sava nastaje u Julijskim Alpama (Slovenija) spajanjem Save Dolinke i Save Bohinjke. Protječe kroz Sloveniju, Hrvatsku, Srbiju, Bosnu i Hercegovinu te Crnu Goru. U Zagrebu rijeka Sava nije plovna rijeka, a iznad Save se, u Zagrebu, prostire 11 mostova od kojih su Most slobode, Most mladosti i Domovinski most najpoznatiji.

Rijeka Sava u Zagrebu ima i svoj dan. Dan rijeke Save obilježava se 1. lipnja, a službeno je proglašen 1. lipnja 2007. godine. Na taj dan cilj je promicanje važnosti rijeke Save za sve zemlje u slivu.

³ Kula Lotrščak nastala je 1266. godine te joj je uloga nekada bila braniti južni ulaz u grad.

⁴ Grički top nalazi se unutar kule Lotrščak te topom upravlja gradski topnik. Pucanjem iz topa svakoga dana točno u podne obilježava se uspješna obrana grada Zagreba od osmanske vojske na čelu s Hasan-pašom Predojevićem. (izvor: <https://www.zgportal.com/o-zagrebu/simboli-grada-zagreba/kula-lotrscak-i-gricki-top/> pristupljeno 22. lipnja 2023.).

⁵ Kamenita vrata sagrađena su 1266. godine te su bila namijenjena kao glavni ulaz u grad. Unutar Kamenitih vrata nalazi se kapelica Majke Božje Kamenite.

⁶ Crkva sv. Marka nalazi se na Markovu trgu. Crkva spada među najstarije građevine Zagreba, a prepoznatljiva je po svome krovu koji prikazuje hrvatski i zagrebački grb.

⁷ Izvor: <https://sestine.net/o-sestinama/> pristupljeno 22. lipnja 2023.

4. ZAVIČAJNOST U DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI

Zavičaj prema definiciji⁸ označava mjesto rođenja ili rodni kraj. Međutim, zavičaj je i sve ono što čovjek nosi u sebi. Zavičaj, na neki način, čovjeka odgaja, usađuje u njega određene interese i utječe na njega. Na neke ljude možda manje, na neke više, no na autore koji su pisali o svome zavičaju, zasigurno više.

„Gotovo da i nema autora koji zavičaj djetinjstva nije na neki način ugradio u svoje djelo, bilo kao osnovnu tematsku preokupaciju i vidik, bilo kao daleku ljubav i nostalgiju.“ (Skok, 2007:110). U svakom slučaju, Skok (2007) navodi kako je djetinjstvo tematski značilo doticaj s najdubljom vezom prema životu, a to potkrepljuje tezom kako je zapravo taj period istinska inkarnacija iskrenog pogleda na svijet.

Prema Halačev (2013), postoje tri tipa ljudi kada je zavičaj u pitanju; tako su prvi tip ljudi oni za koje zavičaj označava geografsko podrijetlo, mjesto odakle dolaze, gdje su se rodili ili gdje su odrasli, za drugi tip ljudi zavičaj je *mirna luka* odnosno mjesto na kojemu su sigurni i ne planiraju otići od tamo i treći tip ljudi kojima je važan onaj „unutrašnji zavičaj“ odnosno zavičajem smatraju mjesto ili ljude s kojima su stvorili emotivnu povezanost i pripadnost tijekom života, a nije nužno povezano s mjestom rođenja ili odrastanja.

Ljubav prema zavičajnoj povijesti i kulturi prema Dvornik (2012) vezana je uz doživljaje iz djetinjstva. Odrasli ljudi koji su stekli znanje kako voljeti, njegovati te poštivati vlastiti kraj, ta stečena znanja i emocije mogu prenijeti mlađim generacijama. Autorica također navodi kako su upravo odrasli model kojega mlađi promatraju te po kojemu se ona ponašaju. Dakle, djeca su sklona traženju uzora u odraslima, odrasli uvelike utječu na odgoj djece i formiranje njihovog identiteta, stoga je vrlo važno da odrasli budu svjesni uzora koji pružaju djeci i u konkretnom primjeru kroz svoje ponašanje djecu nauče voljeti i poštovati svoj zavičaj. Kako se ljubav prema zavičaju i njegova kultura često razvijaju u djetinjstvu, čitanje književnih tekstova koji tematiziraju zavičaj, već u ranijoj dječjoj dobi može pomoći u istraživanju regionalnih sličnosti i razlika te pripomoći u razumijevanju kulturnog identiteta određenog prostora. Temi smo zagrebačke zavičajnosti pristupili jer kako autorice Vrcić-Mataija i Troha (2016) navode čitanjem različitih književnih djela, a ujedno i različitog žanra kroz okvir zavičajnosti u znaku jezično-stilske raznovrsnosti, jedinstvene tematike te identiteta zavičajnog subjekta autorice su željele istražiti „neke od regionalnih/zavičajnih sličnosti i razlika pri čemu se pojam književne zavičajnosti temelji na teoriji zavičajnoga, nacionalnoga i kulturnoga

⁸ Izvor: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f151WRd5 (pristupljeno 7. prosinca 2023.).

identiteta, zasnovanoga na jeziku, prostoru, povijesti i kulturi.“ (Vrcić-Mataija, Troha, 2016:134). Autorice Ivon i Vrcić-Mataija (2019), slijedom Brešićevih otkrivanja prostorno-poetskih posebnosti nacionalne književnosti, navode kako se u i dječjoj književnosti može govoriti o regionalnim književnim modelima, dakle, o slavonskom, dalmatinskom, istarsko-primorskom, ličkom te zagorsko-međimursko-podravskom književnom modelu. Upravo o zadnje navedenom, zagorsko-međimursko-podravskom bit će riječi u ovom diplomskom radu. Autorice navode i kako treba uzeti u obzir tronarječnu tradiciju hrvatske književnosti kada se govori o dječjoj poeziji i regionalnosti kao poetičkoj osobini pjesništva. Tronarječna podjela prema Ivon i Vrcić-Mataija (2019) nastaje iz jedinstvenosti prostora dok je narječna književnost, posebice poezija, odraz i izraz odgovarajućeg prostora, povijesti, kulture i ideologije. Također navode i kako se prema karakterističnim motivima ili dijalektu prepoznaje regionalna dječja poezija, dok u tematsko-motivsku raznolikost spadaju različite kulturne i povijesne znamenitosti karakteristične za taj kraj ili zavičaj. Majdenić (2013) govori o regionalnom pristupu pri proučavanju slavonske dječje književnosti, ističući jezik i tematsko-motivsku odrednicu ključnima u konceptu regionalnosti. Ivon i Vrcić-Mataija (2019) navode kako se zagorsko-međimursko-podravski književni model definira prostorom, ali i jezikom odnosno kajkavskim narječjem te se, s obzirom na navedeno, govori o kajkavskoj dječjoj književnosti. Razvoj kajkavske dječje književnosti prema Ivon i Vrcić-Mataija (2019) počinje u 18. stoljeću prijevodima te se nastavlja u 19. stoljeću proznim i dramskim didaktičkim djelima, a suvremena književnost je u znaku pjesme i pjesnika. Hranjec (1995) kajkavsku dječju književnost dijeli na usmenu i na pismenu književnost. Autor objašnjava kako u pisanoj kajkavskoj dječjoj književnosti centralno mjesto zauzima pjesništvo pisano za djecu dok je proza manje zastupljena, no ipak, u pojedinim djelima javljaju se karakteristike radi kojih ih se smješta u korpus kajkavske dječje književnosti. Ivon i Vrcić-Mataija (2019) navode kako u članku *Kaj u hrvatskom dječjem romanu* Stjepan Hranjec autore dijeli u nekoliko skupina prema funkciji kajkavštine. Zvonimira Milčeca i Hrvoja Hitreca smješta u urbanu kajkavštinu koju prema prostoru veže uz Zagreb te navodi kako je prema navedenome opravdano govoriti o zagrebačkom poetskom modelu koji prevladava u dječjem odnosno adolescentskom romanu, a čiji su predstavnici Horvat, Hitrec i Milčec, iako o urbanom Zagrebu pišu i Blanka Dovjak-Matković, Nada Iveljić i drugi. Moderna kajkavska književnost, kako navodi Turza-Bogdan (2013) može se pratiti od 19. stoljeća do danas te je kod autora moderne kajkavske književnosti izražena regionalna orijentacija dok je zavičajnost u književnosti emocija koja je proživljena te je opisana u književnom djelu. Hranjec (1995) naglašava kako nema granice između dječje i

ne-dječje poezije u starijoj kajkavskoj književnosti dok u novijoj kajkavskoj književnosti ima, a još je više izraženija granica u suvremenoj kajkavskoj dječjoj književnosti kada autori pišu ciljano za djecu.

Ivon i Vrcić-Mataija (2019) zaključuju kako je zagorsko-međimursko-podravski književni model obilježen uporabom kajkavskog dijalekta, ponajviše izraženog u poeziji koja sadrži naglašena rustikalna obilježja sa slikovitim prikazima krajolika. S druge strane, autorice ističu kako se u suvremenim proznim tekstovima naglasak stavlja na urbanu tematiku, poznatije gradske mikrotopose, što je vidljivo i u romanu Zvonimira Milčeca, *Zvižduk s Bukovca*.

5. ZAGREB U ZAVIČAJNIM SLIKOVNICAMA

Slikovnica je prva književna vrsta koju dijete upoznaje te je red s njome i započeti interpretaciju književnih djela. Zanimanje djeteta za slikovnicu počinje tijekom prve godine života, a traje do otprilike osme godine života odnosno dok dijete ne nauči samo čitati. Prema Diklić i sur. (1996) sve ono što je čovjeku u životu prvo ima posebno značenje za njega te se dulje u životu pamti, jednako tako i slikovnica. Radi navedenog, vrlo je važno pažljivo odabrati koju prvu knjigu odnosno slikovnicu dati djetetu jer će prva slikovnica također utjecati i na formiranje karaktera djeteta.

Prema Narančić Kovač (2015) slikovnica kao cjelokupni dizajn je ujedno i proizvod, višenamjenski predmet te društveni, kulturni i povijesni dokument, ali također i djetetovo iskustvo. Autorica navodi i kako su u slikovnici tekst i ilustracija jednaki te međusobno ovisni, ali i kako slikovnica podrazumijeva dramu okretanja stranica. Slikovnica je dvodimenzionalna književna vrsta (sadrži tekst i slike/ilustracije), a ponekad može biti i trodimenzionalna (ukoliko sadrži taktilne dijelove). Slikovnica je djeci draža negoli ostale književne vrste upravo radi toga što slikovnica, osim teksta, sadrži i sliku odnosno ilustraciju. S obzirom na navedeno, razlikujemo slikovnicu od ilustrirane knjige. Hameršak i Zima (2015) navode kako se tumačenje slikovnice odvija u međusobnom djelovanju teksta i likovnog dijela slikovnice te je, upravo navedeno, mjesto razlike slikovnice i ilustrirane knjige. Prema Batinić i Majhut (2001), ilustrirana knjiga sadrži ilustracije koje dodatno opisuju napisano, iako je napisani tekst jasno razumljiv, dok je u slikovnici slika važnija od teksta jer nadopunjuje tekst. S obzirom na to da je slikovnica kombinacija književnog i likovnog izraza, postoje mnoge rasprave oko toga koji je element u slikovnici važniji, slika ili tekst, međutim, kako bi slikovnica bila uspješna, trebala bi postojati skladna suradnja ilustratora i pisca. Najpravednije bi bilo reći kako su njihove uloge ravnopravne. Svaka od komponenti je za sebe te svaka komponenta koristi svoju izražajnost na najbolji način. Hranjec (2006) navodi kako je likovni dio slikovnice jednako važan kao i tekstovni dio te kako treba biti ravnopravan s tekstovnim dijelom s obzirom na to da dijete upoznaje svijet putem slike. Autor također navodi kako između tekstovnog i likovnog dijela slikovnice postoji sinkretička veza što znači da u slikovnici podjednako sudjeluju i pisac i ilustrator pri čemu je ilustrator interpretator riječi. Hameršak i Zima (2015) navode kako je također bitan pojam definicije slikovnice i dječja recepcija (dječji proces čitanja) te se pritom razlikuju dvije podrazine dječje recepcije slikovnice, a to su dječje *čitanje* i dječja vizualna recepcija slikovnice.

Slikovnica, s obzirom na oblik književnog teksta, može biti u stihu ili u prozi, a s obzirom na namjenu, može biti spoznajnog tipa ili poetskog tipa. Prema Diklić i sur. (1996.) spoznajni tip slikovnice objašnjava se kao onaj koji djecu na interaktivan način educira kroz igre slovima i brojkama, upozna je s tehnologijom, raznim životinjama, okruženjem u kojem borave i sl., dakle, takav tip slikovnice djeci pruža određeno znanje i spoznaje iz prirode, života i svijeta općenito. S obzirom na sve navedeno, za spoznajni tip slikovnice važna je što bolja opremljenost likovnim i grafičkim sadržajima, a slikovnica kao takva je djeci potrebna i korisna. Za razliku od slikovnica spoznajnog tipa, slikovnice poetskog tipa sadrže pjesme, bajke, basne, priče, pripovijetke, odnosno književna djela namijenjena djeci i kao takve ne pružaju konkretna znanja, nego potiču dječju maštu i razvijaju kreativnost.

Osim navedenih slikovnica, Zalar i sur. (2014) razlikuju još i autorske slikovnice (slikovnice u kojima je pisac i ilustrator ista osoba), slikovnice nastale prema animiranim filmovima, strip-slikovnice, slikovnice o slovima (nastale radi lakšeg učenja čitanja), zavičajne slikovnice, turističko-informativno usmjerene slikovnice, problemske slikovnice te slikovnice vjerskog sadržaja. S obzirom da će u daljnjem radu biti riječ o zavičajnim slikovnicama, valja ih pobliže objasniti.

Vrcić-Mataija i Troha (2016) navode kako je zavičajna slikovnica ona koja je nastala u zavičaju te je pisana za zavičaj, a promovirajući zavičajnu baštinu među djecom, sadrži različite funkcije poput estetske, edukativne te odgojne. Zavičajna slikovnica može se tumačiti kao ona koja govori o zavičaju, zavičajnoj baštini ili zaslužnim ljudima u zavičaju. Zavičajne slikovnice se, za razliku od drugih slikovnica, mogu prepoznati jer su većinom pisane na dijalektu, iako ima i onih koje su pisane standardnim jezikom poput odabranih slikovnica u ovome radu.

Ivon i Vrcić-Mataija (2019) navode kako je slikovnica kao medij dvostruke umjetnosti odnosno medij književne i likovne umjetnosti pronašla svoje mjesto i unutar regionalnih tema. Autorice također navode kako je, osim zavičajnih slikovnica kojima je tema rodni grad odnosno zavičaj sa svim povijesnim i kulturnim karakteristikama na urbanom ili ruralnom području, vidljiva pojava zavičajnih slikovnica čije su teme značajne osobe odnosno osobe koje su nešto pridonijele svome kraju, ali i ostatku svijeta te pojava takvih slikovnica u novije vrijeme, prema autoricama, zaslužuje kanonski status te potvrđuje povijesnu i nacionalnu tematiku kao dio regionalne poetike.

Zalar i sur. (2014) navode kako se javlja sve češća zanimacija za slikovnice koje predstavljaju baštinu određenog kraja te stoga nastaju i slikovnice o zaslužnim ljudima kao što su znanstvenici i umjetnici. Autori također navode i kako navedeno ima dobrih, ali i loših strana.

Loša je strana što navedena činjenica pojedinim autorima podiže dignitet u odnosu na autore drugih žanrova, a dobra strana je što autori žanra koji pišu o baštini izdaju slikovnice koje govore o zaslužnim ljudima iz različitih krajeva Hrvatske. „Zabilježen je i snažan porast broja turističko-informativno usmjerenih slikovnica koje osvještavaju bogatstvo i raznolikost nekog dijela naše zemlje, bilo u kulturnom, geografskom ili nekom drugom smislu.“ (Zalar i sur., 2014:32). Autori također navode i kako turističko-informativne slikovnice često nemaju književnu vrijednost, a razlikuju se po tome je li u formiranju takve slikovnice, točnije u izradi ilustracija, sudjelovao likovni umjetnik ili su nastale drugim načinom.

5.1. Dubravka Maleš⁹, Ivanka Stričević¹⁰, Nevenka Macolić¹¹: *U Zagrebu jednoga jutra*

U edukativnoj narativnoj slikovnici *U Zagrebu jednoga jutra* radi se o mikrogeografskoj tematici odnosno o upoznavanju sa središtem grada Zagreba kroz pronalazak dječaka Darka. Darkov nestanak ujedno je i tema slikovnice. Darko se izgubio na tržnici Dolac gledajući raznolike drvene igračke dok su njegova majka i sestra obavljale kupovinu. Slikovnica se sastoji od dva dijela, pri čemu su oba dijela izrazito edukativna. Prvi dio predstavlja slikovnicu kao svojevrсни mali turistički vodič kroz središte Zagreba. U drugom dijelu slikovnice navode se i objašnjavaju svi važni lokaliteti u gradu Zagrebu, odnosno kulturno-povijesni spomenici, kao npr. Šestinski kišobran, Hrvatsko narodno kazalište, Kamenita vrata, Tkalčićeva ulica, Zoološki vrt te još mnogi. Lokaliteti sadrže kratki opis te fotografiju.

U slikovnici pripovjedač je sveznajući. Petogodišnji dječak Darko glavni je lik slikovnice, dok su sporedni likovi sestra Marina, majka, otac, policajac i gospođa koja je pomogla Darku vratiti se doma. Radnja slikovnice odvija se u subotnje jutro na području od Tomislavovog trga do tržnice Dolac i obrnuto.

Gradski su lokaliteti predstavljeni fotografijom¹², uz izostanak opisa, dok su likovi ilustrirani. Tekst je likovno naglašen ili izdvojen, ovisno o fotografiji/ilustraciji. Likovi su na

⁹ Dubravka Maleš rođena je 29. kolovoza 1952. godine. Hrvatska je pedagoginja i profesorica, a 1994. godine dobila je nagradu „Ivan Filipović“. (Izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=38391> pristupljeno 6. srpnja 2023.).

¹⁰ Ivanka Stričević rođena je 1958. godine. Diplomirala je predškolski odgoj, pedagogiju te bibliotekarstvo. Danas je ravnateljica NSK-a u Zagrebu.

¹¹ Nevenka Macolić rođena je 1942. u Zagrebu. Za života se bavila pedagoškim radom, grafičkim dizajnom, ilustriranjem te slikarstvom. Dobitnica je godišnjih državnih nagrada za ilustracije „Ivana Brlić Mažuranić“ (1987.) i „Grigor Vitez“ (1991.). (Izvor: <https://www.digitalne-knjige.com/macolic.php> pristupljeno 3. siječnja 2024.). Preminula je 9. travnja 2015. godine u Zagrebu.

¹² Autori fotografija su Marko Čolić i Željko Krčadinac.

pojedininim ilustracijama prikazani crno-bijelom, odnosno crtačkom tehnikom, dok su na pojedinim ilustracijama prikazani u boji, odnosno slikarskom tehnikom. Likovi iz pojedinih fotografija *izlaze* u prostor. Fotografije grada su realistične te ih ilustracije prate nastojeći biti što realističnije, predočavajući pripovjedno vrijeme.

Na kraju slikovnice nalaze se edukativne i odgojne poruke vezane uz Darkovo neprimjereno udaljšavanje od majke u gradu.

5.2. Miroslav Šašić¹³ i Sanja Pribić¹⁴: *Moj Zagreb*

Slikovnica *Moj Zagreb* zavičajna je slikovnica pisana u prozi i na standardnom hrvatskom jeziku s pretpostavkom da bi slikovnica bila dostupna svoj djeci, a ne samo djeci na području Zagreba. Slikovnica je spoznajnog, edukativnog tipa te se u njoj na djeci pristupačan način donose povijesni podatci u kombinaciji s bajkovitim diskursom. Pripovjedač je u slikovnici bajkoviti vjetar koji čitateljima donosi povijesnu tematiku o nastanku Zagreba.¹⁵

Na početku slikovnice upoznajemo vjetar s Medvednice. Izgledom je vrlo star te sebe opisuje kao onoga koji voli pričati priče poput svih staraca. Kroz slikovnicu spominje se više likova, među kojima i prvi stanovnici područja Zagreba, a pripadali su različitim kulturama kao što su Iliri, Kelti, Rimljani te naposljetku i Hrvati. Isto tako, spominju se važni povijesni događaji i pojedinci zaslužni za nastanak grada Zagreba, kao što je kralj Bela IV. Vjetar pripovijeda priču o nastanku Zagreba, o tome kako je područje današnjeg Zagreba izgledalo prije negoli su došli ljudi, obraćajući se izravno malom čitatelju/slušatelju: „Nekada davno, vrlo davno, ovdje gdje je danas tvoja ulica bilo je more. U njemu su plivale ribice i poneki veliki kit. Samo se Medvednica uzdizala iz mora.“ (Šašić, Pribić, 2004). Dolazak prvih ljudi vezuje uz svoju nastambu: „Onda su odnekuda došli ljudi. Ponudio sam im da se smjeste u mome

¹³ Miroslav Šašić rođen je 1962. godine u Zagrebu. Profesor je povijesti i filozofije te autor nekoliko udžbenika, radnih bilježnica, knjiga, atlasa, a između ostalog objavio je prvu slikovnicu s povijesnom tematikom grada Zagreba „Moj Zagreb“, 2004. (Izvor: <https://www.linkedin.com/in/miroslav-sasic-66a09210/?originalSubdomain=hr> pristupljeno 26. lipnja 2023.).

¹⁴ Sanja Pribić rođena je u Zagrebu. Samostalna je umjetnica. Bavi se ilustriranjem i grafičkim dizajnom. Dosad je ilustrirala više udžbenika, slikovnica, brošura, plakata i knjiga za djecu i odrasle, a ilustracije objavljuje i u hrvatskim časopisima za djecu, između ostalog ilustrirala je i slikovnicu „Moj Zagreb“. (Izvor: <https://artcakula.net/team-member/sanja-pribic/> pristupljeno 26. lipnja 2023.).

¹⁵ U Zagrebu su 1848. godine, radi burnih političkih događaja te jačanja hrvatske nacionalne svijesti, sukobi između Gradeca i Kaptola prestali te su se 1850. godine ujedinili u jedinstvenu općinu. S obzirom na to da je tada uvedena i moderna gradska uprava, Kaptol, Gradec, Nova Ves i Vlaška ulica ujedinjeni su u jedinstvenu gradsku cjelinu - Zagreb. Sredinom 19. stoljeća počeo je snažan urbanistički razvoj Zagreba, a na oblikovanje grada kao glavnog upravnog središta Hrvatske, utjecaj je imalo i podizanje Zagrebačke biskupije na rang nadbiskupije te se tako tumači nastanak Zagreba. (Izvor: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=66685> (pristupljeno 17. rujna 2023.).

domu, u spilji Veternici na obroncima Medvednice. (...) Posljednji su došli Hrvati. Više nisu živjeli u spiljama nego su gradili kolibe i kuće.“ (Šašić, Pribić, 2004). Iz njegova pripovijedanja razotkrivaju se i nedaće koje su snalazile tadašnje građane, poput požara¹⁶ u kojemu je sve izgorjelo osim slike Majke Božje u Kamenitim vratima, ali i veliki građevinski pothvati kao što je izgradnja Gradeca i Kaptola i samoga Zagreba: „Zagreb se sve više širio. Trebalo mi je pola dana da ga obiđem, a ljudi su izumili neke neobične naprave kojima sam se jako čudio. Ljeti bi se njima vozili kupati na Savu, a zimi skijati na Sljeme. Nisam više bio najbrži na svijetu.“ (Šašić, Pribić, 2004).

Ilustracije prate tekst te likovno stilizirano nadopunjavaju književni narativ. Na ilustracijama prevladavaju znakoviti zagrebački motivi poput zagrebačkog grba, Kule Lotrščak, zagrebačke katedrale, uspinjače i slično. Izmjenjuje se tamna i svjetla pozadina ilustracija uz prevlast pastelne do tamne nijanse boja, dok se žarka boja može uočiti samo kod tragičnog događaja koji ilustrira požar. Na samom kraju slikovnice, bajkoviti vjetar se obraća dječjem čitatelju: „Kad drugi put vidiš kako u jesen skidam lišće s drveća, kako zimi raznosim pahulje, topim snijeg u proljeće ili osjetiš kako te hladim ljeti u tramvaju, sjeti se ove priče o mom i tvom najvoljenijem gradu.“ (Šašić, Pribić, 2004.).

Na kraju slikovnice nalazi se kutak za roditelje i znatiželjnike u kojemu su napisane opširnije informacije o događajima koji su u slikovnici samo spomenuti o gradu Zagrebu. Zaključno, ovdje se radi o spoznajnoj, edukativnoj slikovnici u kojoj se na djeci pristupačan način donose povijesni podatci u kombinaciji s djeci privlačnim bajkovitim diskursom.

5.3. Brankica Blažević¹⁷, Damir Facan Grdiša¹⁸: *Zagrebačka avantura*

Slikovnica *Zagrebačka avantura* animalistička je slikovnica s povijesnom tematikom. Riječ je o životinjskom društvu i njihovom avanturističkom putovanju s Medvednice prema dolini, odnosno Zagrebu, svjedočeći legendi o postanku Manduševca te nastanku imena Zagreb,

¹⁶ Veliki požar u Zagrebu izbio je 28. ožujka 1645. godine oko devet sati navečer. Kuće su u to vrijeme većinom bile građene od drva i slame ili trske te se požar mogao brzo širiti. Izgorio je cijeli Gradec, Kaptol, Opatovina te Vlaška ulica. U to vrijeme postojao je propis o smještaju i gradnji ognjišta upravo kako se požar ne bi dogodio. (Izvor: <https://www.matica.hr/media/knjige/stari-zagreb-523/pdf/strasni-pozari-u-zagrebu.pdf> pristupljeno 31. kolovoza 2023.).

¹⁷ Brankica Blažević rođena je 9. studenoga 1962. godine. Radi u vrtiću kao pedagoginja te kao profesorica na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu. Autorica je didaktičkih pomagala te je napisala veći broj slikovnica. (Blažević, 2017).

¹⁸ Damir Facan Grdiša rođen je 1965. godine. Radi kao vanjski suradnik Restauratorskog zavoda Hrvatske te je samostalni licencirani restaurator za zidno slikarstvo. (Izvor: <https://www.samobor.hr/galerija-prica/damir-facan-grdisa-n4646> pristupljeno 6. srpnja 2023.).

što je ujedno i poveznica s legendom Dubravka Horvatića *Biser-voda s Manduševca*. Kao i prethodna slikovnica, *Zagrebačka avantura* narativna je slikovnica napisana na hrvatskom standardnom jeziku, kombinacijom proze i stihovanih dijelova, kao na primjer: „ – Ne boj se, seko, to su priče iz davnine! Pa sa mnom si sigurna, idemo dalje u Šestine.“ (Blažević, 2017:12). Pripovjedač je sveznajući, a glavni lik je bjeloprsi ježić, dok su sporedni likovi razne životinje karakteristične za zagrebačku goru Medvednicu: sestra ježica, puh, vjeverica, tvor, medvjed, kuna, pastrva i ćuk.

U likovnom sloju slikovnice vlada harmonija i ritmičnost boja. Ilustracije su prikazane nježnim, prirodnim i nenapadnim bojama. Slikovnica je stilski pročišćena te je ilustrator ilustracijama pristupio realističkim stilom odnosno likove životinja, likove ljudi i objekte koji se prikazuju u slikovnici tretira precizno, uredno i realistički. Cijela slikovnica daje osjećaj smirenosti i topline.

U poetsko-edukativnoj slikovnici ježić i njegova sestra kreću na put s vrha Medvednice na kraj šume iz znatiželje saznati što se ondje krije – „Snene oči otvorio je i bjeloprsi ježić koji je, spreman na avanturu, svojoj sestri odmah šapnuo: - Sestro, sestrice, otvori brzo oči i u jesenske cipele uskoči. Na put moramo poći i još danas nakraj šume doći.“ (Blažević, 2017:5). Putem im se pridružuju i druge životinje koje žive u šumi – „S grane se tada bojažljivo javila i vjeverica: - I ja bih htjela nešto novo istražiti, a ne samo ovo dosadno lišće gaziti.“ (Blažević, 2017:8-9). Kada životinje dolaze do cilja – vrela (današnjeg Manduševca), ondje odlučuju sagraditi novi dom. Tada opaze hrvatskog bana s njegovom konjicom kako moli djevojku Mandu da zagrabi vode i njima i konjima.¹⁹ Životinje su još mnogo godina živjele ondje, dok im nije počela smetati velika buka, smog i gužve. „Istina, prošlo je još puno, puno godina sve dok životinjama u Zagreb-gradu nije nešto zasmetalo: buka, smog i prevelika gužva.“ (Blažević, 2017:23). Tada su se životinje vratile u svoj prvi dom, na brdo iznad grada.

¹⁹ O djevojci Mandi se ne zna mnogo. Zna se samo kako je Manda bila lijepa i dobra djevojka. Imala je dugu, svjetlu kosu i svijetle oči te je živjela u okolici današnjeg glavnog zagrebačkog trga.

6. LEGENDE I PREDAJE KAO DIO USMENE I KNJIŽEVNO-UMJETNIČKE BAŠTINE O POSTANKU ZAGREBA

Riječ *legenda* prema Solaru (2007) dolazi od latinske riječi *legenda* što znači ono što treba pročitati, štivo. Legenda je kratka narativna forma koja opisuje nadnaravne događaje, osobe ili mjesta. Legenda je, u širem smislu, prema navedenom autoru, usmena pretknjiževna vrsta odnosno jednostavni oblik blizak mitu jer na specifičan način oblikuje i prenosi određena iskustva o životu i likovima nadarenima osobitim, vrlo često nadnaravnim sposobnostima, dok u užem smislu označava srednjovjekovnu književnu vrstu koja pripada hagiografiji odnosno svetačkim legendama upravo jer opisuje život svetaca. „Legende se u širem smislu teško mogu razlikovati od mitova, jer su priče o izuzetnim pojedincima nadnaravnih sposobnosti sastavni dio svake mitologije.“ (Solar, 2007:209). Solar (2007) navodi i kako se struktura legende prepoznaje po karakteristikama likova, bitnim događajima koji su prisutni već u djetinjstvu likova zatim nesvakidašnjim sudbinama koje su prožete fantastičnim događajima te susretima, ali i kako legende često imaju točno definiranu fabulu. Legende se uglavnom razvijaju i šire usmenom predajom. Povezane s poviješću, kulturom ili vjerovanjima određenog naroda, mogu biti izmišljene, ali često se temelje na stvarnim događajima. Legenda je izvorno pisanog oblika, međutim usmenim prenošenjem prihvaćena je kao dio narodnih priča u prozi ili u stihu te uz legende koje govore o životu svetaca ili svetačkom čudu, postoje i legende koje govore o običnim ljudima te njihovim vezama s nadnaravnim silama, ali i o narodnim junacima te je takva legenda namijenjena zabavi.²⁰ Legende znaju prenositi moralne ili poučne poruke.

Prema Solaru (2007) naziv predaja koristi se u proučavanju usmene književnosti za vrstu pripovijedanja koja nema tu odgovornost mita, niti fantastičnost bajke nego najviše odgovara jednostavnom obliku sage. Kao književna vrsta vrlo slična legendi, i predaja je dio narodne književnosti temeljena na usmenom prenošenju priča, mitova, legendi i običaja kroz generacije. „Neodređena oblika, ali važne društvene funkcije jer uvelike uvjetuje određena vjerovanja, važan je predmet socioloških, psiholoških i kulturoloških istraživanja.“ (Solar, 2007:295). Glavna karakteristika predaja je upravo usmeno prenošenje. Teme predaja su najčešće određene osobe, obitelj ili osobna svjedočanstva. Predaje prenose vrijednosti određene kulture. Najčešće su anonimne, razvijaju se kroz vremensko razdoblje te variraju ovisno o tome tko je pripovjedač.

²⁰ Izvor: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35853> (pristupljeno 23. rujna 2023.)

Legende i predaje vrlo često se prepliću te je ponekad teško odrediti što je legenda, a što predaja. U nastavku rada biti će obrađen roman nastao po narodnoj predaji *Petrica Kerempuh* Slavka Mihalića te odabrane legende i predaje Dubravka Horvatića.

6.1. Slavko Mihalić²¹: *Petrica Kerempuh*

Petrica Kerempuh je dječji fantastični roman te je važno istaknuti kako se radi o romanesknoj obradi narodne predaje. Roman govori o životu i lutanjima istoimenog lika te s obzirom na navedeno spada u fantastični pripovjedni modus. Radnja romana odvija se tijekom 17. stoljeća o čemu svjedoči sljedeći citat: „Ta znate kako je: u XVII. smo stoljeću i čovjek nikad nije siguran za svoju glavu, kad su mu namjere časne.“ (Mihalić, 1971:102). Roman je napisan na standardnom hrvatskom jeziku, kroz roman se nailazi na poneke riječi koje pripadaju historizmima poput *tezulja* (vaga), *škornj* (čizma), *holba* (stara mjera za tekućinu), *mesopust* (poklade), *varoš* (grad) i druge. Kroz cijeli roman protežu se duhoviti komentari sveznajućeg pripovjedača. Roman sadrži sedamnaest poglavlja u kojima se radnja odvija kronološki, od rođenja do 'smrti'. Poglavlja nose naziv prema zgodi iz života Petrice Kerempuha, a motiviran je narodnom predajom o Petrici Kerempuhu. Valja spomenuti kako se ime Petrice Kerempuha prvi puta spominje 1834. godine u knjizi *Petrica Kerempuh iliti čini življenja človeka prokšenoga* autora Jakoba Lovrenčića. Slavko Mihalić (Mihalić, 1971) na kraju knjige *Petrica Kerempuh* navodi kako je njemu preostalo Petricu Kerempuha u potpunosti pohrvatiti te njegove pustolovine smjestiti na naše hrvatsko područje te svemu tome pridodati vlastitu maštu, znanja i iskustva, međutim ostavio je i prilagodio dio Petričinih skitnji po svijetu kako sam autor navodi „ne bez podrugljivih primisli na tadašnja europska zbivanja i odnose.“ (Mihalić, 1971:123).

Dakle, *Petrica Kerempuh* je lik iz narodne predaje odnosno izmišljen je. *Kerempuh* je kajkavska riječ koja označava nezasitna čovjeka odnosno čovjeka koji voli jesti. Petrica je rođen u pokladnoj noći. U romanu je opisan kao mršav, žute kose te velikog i šiljastog nosa: „Kažemo li da mu kosa bijaše žuta poput slame, tijelo mršavo, a nos dugačak i šiljast, čitatelj će vjerojatno prepoznati Petricu Kerempuha.“ (Mihalić, 1971:76). Petricu se može opisati kao podvaljivača, šaljivdžiju, pustolova, lukavog te prepredenog. *Petrica Kerempuh* predstavlja narodnog borca

²¹ Slavko Mihalić rođen je 16. ožujka 1928. godine u Karlovcu. Bio je pjesnik. „Nakon završene realke radio najviše kao novinar, baveći se slikarstvom i glazbom. Od 1954, kad objavljuje *Komornu muziku*, intenzivnije radi u izdavaštvu te društvenokulturnoj i književnoj djelatnosti; (...). Dobitnik je više književnih nagrada.“ (Nemec, 2000:491). Preminuo je 5. veljače 2007. godine u Zagrebu.

koji se bori protiv društvene nepravde, pomaže siromašnima, a ohole ili bogate uvijek gleda kako bi izložio sramoti. U pogovoru romana Zalar (1971) navodi kako se ne može govoriti o glavnom junaku jer je jedini junak Petrica, dok ostali likovi služe samo kako bi Petričina dosjetljivost, lukavost i pamet bili još izraženiji.

Roman započinje u selu Oskoruša u Hrvatskom zagorju gdje je Petrica rođen. Petrica ondje provodi svoje djetinjstvo do četrnaeste godine, a zatim kreću njegova lutanja Hrvatskom, ali i izvan nje: „Tako je i Petrica Kerempuh jednoga dana neočekivano i za samog sebe dospio u Zurich, grad u kojemu umjesto kralja, vlastele, biskupa i suca vlada novac, zlatni i srebrni, bez obzira na to gdje je iskovan i na koji način otet.“ (Mihalić, 1971:84). Zalar (1971) skreće pozornost na to kako je stil djela pun akcije te je sve rečeno kratko, ali jezgrovito, a ujedno napominje i kako nema predugačkih opisa prostora. Iako je roman fantastični, prostor kojim se junak kreće realističan je. S obzirom da se radnja romana odvija u 17. stoljeću te da Petrica dolazi iz sela, ima mnogo rustikalnih motiva kao što je škrinja (velika drvena kutija u kojoj su ljudi prije spremali razno razne stvari), pletena košara, drvena žlica, staja, kola (kočija) i dr. Autor iz poglavlja u poglavlje niže lokacije kojima se junak kreće te se u središnjem dijelu romana opisuju Petričina lutanja po Hrvatskoj i svijetu, dogodovštine koje Petrica doživljava te spletkarenja nakon kojih uvijek pobjegne dalje na put te se po nekoliko godina ili stoljeća ne vraća. Na kraju romana Petrica se vraća u Zagreb: „Samo je jedan grad, i tebi i meni, u kojemu si uvijek doma, gdje ne moraš dokazivati svoju odanost, ljubav, radost. Taj grad je, zna se, Zagreb, toliko star da mu nitko zavidljiv nije dospio pribilježiti početak, i toliko mlad da se za sve svoje nedaće tješi budućnošću.“ (Mihalić, 1971:101).

Autor je za prvo izdanje knjige *Petrica Kerempuh* 1976. godine dobio nagradu Ivana Brlić-Mažuranić.

6.2. Dubravko Horvatić²²: *Grički top*

Dubravko Horvatić u knjizi *Grički top* objedinio je legende i predaje o raznim hrvatskim krajevima i događajima. Horvatić (1987) navodi kako legende i predaje u knjizi *Grički top* koje je napisao govore o događajima kako su nastali određeni gradovi, rijeke, jezera ili kako su dobili imena. Autor također navodi kako ima legendi i predaja i o bitkama, seobama naroda, običajima i sl. Kako Mihanović (1988) navodi na temelju autorova predgovora može se stvoriti formalno-pripovjedačko određenje djela, dakle priče su temeljene na motivaciji drevnih narodnih legendi i pučkih tumačenja o nastanku hrvatskih gradova, rijeka i jezera. Te legende nisu temeljene na znanosti, nego na mašti. „Etimološka traganja za počelom ne komuniciraju na razini znanstvenog egzaktnog koda, već progovaraju umjetničkim evokacijama mita i predaja *ničući iz snova i plemenita srca*.“ (Mihanović, 1988:40). Horvatić ih je pronašao u raznim izvorima, a poneke je čak i čuo te prepričao u knjizi. Mihanović (1988) navodi kako su priče približene djeci, a s time se slaže i Hranjec (2006) koji navodi kako Horvatić pojedinim osobama i događajima daje dječju recepcijsku mjeru preplitanjem povijesnih činjenica, legendi i književnih interpretacija. „U svim dojmivim legendama Horvatićeve zbirke razaznajemo autentične crte našeg podneblja, poistovjećujemo se s mirisima, bojama i odsjajem tih krajeva, prepoznajemo dio sudbine i povijesti koji su determinirali našu kulturnu zbilju, mi ih posvješćujemo i reosmišljavamo.“ (Mihanović, 1988:41). Mihanović (1988) navodi i kako je u Horvatićevim djelima glas pripovjedača uvijek uzdržan, nepristran i nedodirljiv u stoicizmu pri izricanju likove sudbine, ali i kako je Horvatić biranim jezikom, bogatstvom raznolikosti narodnih uzrečica, dijalektalnih leksema, gangi i polovičnih iskaza zapravo izgradio svoj oblik povijesne i nadpovijesne priče. Autorica navodi i kako je Horvatićev prozni umjetnički tekst temeljen na nekoliko slojeva, a oni su:

- „Utemeljenost na faktografskim povijesnim podacima.
- Nasljeđe hrvatskog realizma i modernizma u razvojnou luku preko Šenoe, Kumičića, Kovačića, do Andrića i Aralice.
- Trajna zaokupljenost arhaičnim oblicima narodne legende i mita.“ (Mihanović, 1988:41).

²² Dubravko Horvatić rođen je 9. prosinca 1939. godine u Zagrebu. Bio je pjesnik, prozaist i esejist. „U Zagrebu završio klasičnu gimnaziju i pohađao Filozofski fakultet. Radio kao voditelj Galerije Studentskog centra, potom tajnik DHK, urednik u Nakladnom zavodu Matice Hrvatske, te glavni urednik *Hrvatskog slova*.“ (Nemec, 2000:282). Preminuo je 20. svibnja 2004. godine u Zagrebu.

Knjiga *Grički top* sastoji se od 20 legendi i predaja od kojih njih šest govori o gradu Zagrebu: *Kako je Zagreb dobio ime*, *Biser-voda s Manduševca*, *Krvavi most*, *Petrica Kerempuh*, *Medvedgradska Crna Kraljica* te *Grički top*. O legendama *Kako je Zagreb dobio ime*, *Krvavi most*, *Crna Kraljica* i *Grički top* pisao je i Hrvoje Hitrec u svojim knjigama *Zagrebačke legende* (1994) te *Hrvatske legende* (2007). Dubravko Horvatić (1988) u razgovoru s Hrvojkom Mihanović za časopis *Umjetnost i dijete* navodi kako se *Grički top* tematski i formalno nadovezuje na djela Ivane Brlić-Mažuranić, zaranjajući u povijest na djelo *Jaša Dalmatin*, a motiviran legendom usmene narodne predaje uspostavljen je kontinuitet u odnosu na *Priče iz davnine*.

Predaja *Kako je Zagreb dobio ime* tematizira nastanak imena Zagreb, a radnja se odvija od Karpata do Zagreba, u vrijeme seobe naroda s istoka na zapad: „Bilo je to u vrijeme kada su se čitavi narodi selili s istoka na zapad, pa su se tako selili i naši pretci, stari Hrvati.“ (Horvatić, 1987:72). Bilo je ljeto te su se vojska i narod susreli sa sušnim ljetom i osjetili veliku žeđ. Knez Hrvat bojao se kako bi narod mogao umrijeti od silne žeđi te se pomolio najmoćnijem bogu Svetovidu: „ – Svetovide – obratio se najmoćnijem bogu – uputi me kako da spasim svoj narod!...“ (Horvatić, 1987:73). Svetovid mu je poslao san u kojemu mu otkriva gdje se nalazi voda, a knez Hrvat s vojskom krenuo je na put prema vodi. Kada su došli do cilja, knez Hrvat svojim je mačem spasio narod od žeđi, a mjesto na kojemu je zagrabio vodu nazvalo se Zagreb „Zagrebao je mačem po tlu i doviknuo vojsci: - Zagrebi! – I zagreboše mačevima i kopljima, a voda poče izvirati.“ (Horvatić, 1987:74). Predaja je napisana u potpunosti standardnim jezikom te od pripovjednih tehnika prevladava pripovijedanje. Postoje brojna mišljenja o tome kako je Zagreb dobio ime, neka su odbačena, dok neka nisu. O nastanku imena Zagreb govorili su mnogi kao na primjer Baltazar Adam Krčelić, Ivan Krstitelj Tkalčić, Vjekoslav Klaić, jezikoslovac Petar Skok, povjesničarka Nada Klaić, Matija Perak, povjesničar Miroslav Brandt, povjesničar Lujo Margetić, Stjepan Babić i dr. Zagreb su povezivali s raznolikim osobama, stvarima, glagolima od kana Zabergana, brijega, glagola *zagrepsti*, nasipa, obale, preko premetanja slova pa do toga da ime Zagreb vuče podrijetlo iz drugih kultura.²³ Međutim sva ta mišljenja su odbačena te, kako je već i ranije navedeno u ovome radu, najsmislenije se čini mišljenje jezikoslovca Alemka Gluhaka.

Predaja *Biser-voda s Manduševca* donosi priču koja se odvijala 1241./1242. godine u gradu Zagrebu. Bilo je to vrijeme kada su Tatari harali i rušili sve pred sobom. Tako je na Božić, 1241. godine na red došla i Hrvatska. Kralj Bela IV. s velmožama napustio je Zagreb i krenuo

²³ Izvor: Gračanin, H. i sur. (2012). *Povijest grada Zagreba*. Zagreb: Novi Liber.

na jug gdje su dočekali Tatare, a zagrebački narod uputio se na Medvednicu kako bi se sakrili pred Tatarima. Među njima je bila i djevojčica Manda koja nije imala ni majku ni oca. Nakon što su Tatari ušli u Zagreb, cijeloga ga razorili te ga napustili, a Zagrepčani, skupa s Mandom, vratili su se u grad. Tijekom obnove grada nastupila je žed, a djevojčica Manda, prilikom traženja bobica kojima bi utažila glad, pronašla je ispod grma bistru vodu i spasila građane. Građani su izvor ogradili kamenjem te napravili zdenac i nazvali ga Manduševcem²⁴. Pripovjednu dinamiku sveznajući pripovjedač gradi preplitanjem raznolikih pripovjednih tehnika, koristeći se i dijalogom: „ – Zar ti, Manduša, ne ideš s nama? – upitao je gradski sudac trinaestogodišnju djevojčicu svijetlih očiju i svijetlih vlasi, koja je sjedila sama pred svojom potleušicom²⁵ na Harmici, blizu Kapolskih vrata. – Vidiš, svi su se užurbali, a ti... – Ne idem nikamo – prekinula ga je Manduša. (...)“ (Horvatić, 1987:76). Predaja je pisana standardnim hrvatskim jezikom. Manduševac je danas najpoznatija fontana u Zagrebu te je jedan od simbola grada Zagreba, a nalazi se na glavnom zagrebačkom trgu, Trgu bana Josipa Jelačića.

Predaja *Krvavi most* prostorno je locirana na Gradecu i Kaptolu, vremenski na kraj 13. stoljeća. Prema Horvatiću (1987), predaja govori o krvavoj bitci koja se odvijala na mostu 1295. godine, a koji je spajao Gradec i Kaptol od srednjeg vijeka pa do 1898. godine. Sve je započelo 1290. godine kada je kralj Ladislav Kumanac ostavio prazno prijestolje te su Gradec i Kaptol imali različite kraljeve. Knez Grdun, koji je bio upravitelj biskupskog grada Medvedgrada, prvotno je bio pristaša kralja Gradeca, a zatim je prešao na suprotnu stranu jer su ondje bili moćni knezovi Ivan i Henrik Gising koji su imali lijepu sestru Ružicu. Plan kneza Grduna bio je pridobiti braću Gising te se oženiti lijepom kneginjicom, čime bi dobio i bogate posjede. Međutim, kneginjici, koja je živjela u samostanu Klarisa, svidio se mladi vitez Pavo Slavnić, koji ju je svake noći obilazio ispod bedema, a zatim jedne noći i spasio od požara. Knez Grdun, čuvši kako se kneginjica ne želi udati za njega, organizirao je bezuspješne napade na viteza Slavnića. A zatim, 1295. godine, kada je zagrebačkim biskupom postao Mihajlo, knezu Grdunu pojavila se prilika napasti Gradec kao što je i učinio. U krvavoj bitci knez Grdun napao je na viteza Pavu Slavnića te su se sukobili na mostu, a potom i pali u potok Medveščak koji je tekao ispod mosta. „Za nekoliko trenutaka Pavo se osovio, a Grdunovo je tijelo potok odvuкао dalje.“ (Horvatić, 1987:83). Krvavi most više ne postoji, na njegovom mjestu danas se proteže ulica koja spaja Tkalčićevu i Radićevu ulicu. Prema Gračaninu i sur. (2012), od srednjeg vijeka na potoku Cirkveniku odnosno Medveščaku postoji most koji se nazivao *Pisani most*, vjerojatno

²⁴ Manduševac je najpoznatiji zdenac u Zagrebu. Jedan je od simbola grada Zagreba te se nalazi na Trgu bana Josipa Jelačića.

²⁵ Potleušica = kućica, koliba, kolibica.

jer je bio prebojen raznolikim bojama. Autori navode kako su pojedinci smatrali da je most dobio ime *Krvavi most* još u srednjem vijeku, međutim do 1667. godine nisu poznati nikakvi podatci da su se na mostu događali sukobi. Gračanin i sur. (2012) navode kako je 1656. godine nabujali potok srušio most te su se sve do 1667. godine Gradec i Kaptol prepirali oko gradnje mosta te rušili jedni drugima izgrađeno. 1667. godine izbio je sukob na mostu između Gradeca i Kaptola te je bilo ranjenih i poginulih, a o tome svjedoči i gradečki bilježnik Juraj Banić²⁶. Od toga sukoba most je dobio naziv *Krvavi most*.

Petrica Kerempuh pripada legendama, čija se radnja odvija u Zagrebu te započinje u vremenu kada se gradila zagrebačka katedrala: „Kažu da se Petrica Kerempuh prvi put pojavio u Zagrebu u ono davno vrijeme kada se gradila zagrebačka katedrala.“ (Horvatić, 1987:84). Vremenski, radnja legende obuhvaća nekoliko stotina godina jer se tako i Petrica pojavljivao u Zagrebu: „A onda – prošlo je već dvjesto pedeset godina od gradnje katedrale – pojavio se u Zagrebu čovjek s klobukom široka oboda, visoka šiljasta tuljca, koji je bio okićen paunovim perom, odjeven u široke lanene hlače i bijelu lanenu rubaču s vezenim prslukom.“ (Horvatić, 1987:85). Petrica Kerempuh bio je veseljak, smišljao je raznolike doskočice i šale, ali volio je izvoditi i razne vragolije. Upravo legenda *Petrica Kerempuh* prepričava razne doskočice, šale i vragolije koje je Petrica smišljao i izvodio. Međutim, može se zaključiti da sve što je Petrica Kerempuh smišljao i radio, radio je u korist dobrima, a na štetu zlima. Zbog navedenog Petricu Kerempuha možemo smatrati i dobrim duhom Zagreba. O Petrici Kerempuhu pisali su i drugi autori kao što su Miroslav Krleža, Dragutin Domjanić, Hrvoje Hitrec, Slavko Mihalić i dr. Petrici Kerempuhu podignut je i spomenik u Zagrebu na Dolcu.

Radnja legende *Medvedgradska Crna Kraljica* odvija se na Medvednici u gradu Medvedgradu početkom 15. stoljeća. Legenda govori o Crnoj Kraljici koja je živjela na Medvedgradu te je njime gospodarila. Crna Kraljica zapravo je bila Barbara Celjska, udovica kralja Žigmunda Luksemburškoga. Medvedgrad je tijekom stoljeća imao mnogo vlasnika, a od tih vlasnika, seljaci su pojedine vlasnike pamtili samo po zlu, među njima je bila i Crna Kraljica: „A po zlu su zapamtili i Barbaru Celjsku, udovicu kralja Žigmunda Luksemburškoga, koja je na Medvedgradu gospodovala početkom petnaestoga stoljeća i koja je u priču ušla kao Crna Kraljica.“ (Horvatić, 1987:89). Crna Kraljica imala je crnog gavrana, surove sluge i crne pse koji su joj pomagali u provođenju njenih zlih namjera. *Crno* se u legendi koristi kako bi se naglasilo da je netko ili nešto loše. Legenda govori kako Crna Kraljica uz pomoć svojih sluga, pasa i gavrana, pakosti i muči seljake koje uspije uhvatiti, a za njihov život traži zlatnike.

²⁶ Izvještaj o sukobu gradečkog bilježnika Juraja Banića u Gračanin i sur., 2012, 171-172. str.

Međutim, kada je nastupilo sušno ljeto i kada je i kraljičin zdenac presušio, njene sluge su umrle, a psi, pobješnjeli od žeđi, nasrnuli na Kraljicu te su svi skupa pali u provaliju, a gavrana su zatukli seljaci. Gračanin i sur. (2012) navode kako su Medvedgradom i Zagrebom zapravo vladale dvije žene, Barabara Celjska, o kojoj je riječ u prethodno navedenoj legendi, vladala je početkom 15. stoljeća, dok je sredinom istoga stoljeća vladala Katarina Branković. Barbara Celjska uistinu je bila žena ugarsko-hrvatskog kralja Žigmunda Luksemburškog. Žigmund je 1408. godine u vrijeme kada je polazio u pohode vladanje prepustio Barbari Celjskoj, a od 1409. godine, prema Gračanin i sur. (2012) sve je rjeđe dolazio u Hrvatsku te je Barbara vladala u njegovo ime. Autori također navode kako je kraljica Barbara bila veoma lijepa, živjela je raskalašenim životom, voljela je spletkariti, a voljela se i oblačiti u crno te joj je interes bio alkemija²⁷ navodeći kako je tada i nastala zagrebačka legenda o Crnoj kraljici.

Grički top je legenda o topu koji je spasio Zagreb od turskih osvajanja²⁸. Legenda se odvija potkraj 16. stoljeća u Zagrebu, na brdu Grič, današnjem Gornjem gradu. U vrijeme kada se Hasan-paša Predojević približio Zagrebu i planirao ga osvojiti, ali tek nakon što osvoji Sisak, Zagrepčani su bili u strahu te su nabavljali oružje, između ostalog i veliki dalekometni top. Želeći ga samo isprobati, točno u podne, topnik je ispalio prvi hitac koji je probio stijene šatora Hasan-paše. Osmanlije na čelu s Hasan-pašom povukle su se te „Zagreb nikada nije pao u turske ruke.“ (Horvatić, 1987:95). Legenda je pisana, kao i sve prethodne, hrvatskim standardnim jezikom. Pripovjedač u legendi je sveznajući, a od pripovjednih tehnika koristi se pripovijedanje i opisivanje dok se dijalog ne koristi. Grički top i dan danas stoji u kuli Lotrščak na Gornjem gradu i puca svakoga dana točno u podne. Grički top nije pucao za vrijeme Prvog svjetskog rata, a nakon toga s pucnjem je prestao 28. ožujka 2020. godine radi snažnog zagrebačkog potresa kako ne bi dodatno uzorkovao vibracije u tlu i uznemiravao građane. 11. svibnja 2020. godine top je ponovo počeo s radom, međutim 28. prosinca iste godine ponovo je zaustavljen radi drugog potresa, onoga u Petrinji. 14. veljače 2022. godine, nakon 413 dana bez pucnja, Grički top je ponovo počeo pucati točno u podne.

²⁷ Alkemija = „nekadašnja nastojanja i pokušaji pronalaženja vještine pretvaranja neplemenita metala (olovo, bakar, živa i dr.) u plemenit (zlato, srebro) s pomoću tzv. kamena mudraca.“ (Izvor: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=1799>).

²⁸ U legendi *Grički top* Dubravka Horvatića govori se o Sisačkoj bitki koja se odvijala 1593. godine. Spomenuta bitka počela je 15. lipnja 1593. godine i vodila se između habsburške i osmanske vojske za sisačku utvrdu, a završila je 22. lipnja 1593. godine porazom Osmanlija. Osvajanje strateški važne sisačke utvrde koja je bila u posjedu Zagrebačkoga kaptola Osmanlijama bi „omogućilo pustošenja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, Kranjskoj, Štajerskoj i ostalim habsburškim zemljama.“ (Izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=56245> pristupljeno 5. rujna 2023.)

7. ZAGREBAČKE TEME U RUHU ZAVIČAJNIH PRIČA

Priča je vrsta dječje književnosti koja prati djecu od trenutka kada uče čitati pa do kraja njihovog djetinjstva. Crnković (1987) navodi kako je priča zapravo nadređeni pojam ostalim tipovima kao što su narodna priča, umjetnička priča, fantastična priča, bajka, legenda, saga ili predaja i druge.

Priča se dijeli na narodnu ili umjetničku priču. Prema Crnković i Težak (2002) narodna priča stara je gotovo koliko je star i jezik te se prenosila usmenim putem, dok se umjetnička priča razvila iz narodne priče te je pripovjedač unio vlastite elemente u nju, a autori navode i kako je za razvoj umjetničke priče najvažnija bajka. Crnković i Težak (2002) navode kako je fantastično kao bilo kakvo odstupanje od realnog važna odrednica priče te kako bez fantastičnog, u bilo kojem obliku, nema priče. Autori također navode i kako je djetetu priča bliska jer ono ne raspoznaje razlike između realnog i nerealnog te prihvaća fantastične i pojave i likove. Jedna od najpoznatijih književnih vrsta koja spada u poetiku priče je bajka. Riječ *bajka* dolazi od praslavenske riječi *bajati* što u prijevodu znači pripovijedati ili govoriti²⁹. Crnković (1984) navodi kako bajka proizlazi iz mitološkog shvaćanja svijeta te kako je bajka jedan od najstarijih oblika usmenog narodnog stvaralaštva. Autor također navodi kako je bajka slikoviti prikaz mašte te sadrži fantastične događaje, likove i prizore. Bajka je književna vrsta prepoznatljive i stroge strukture unutar koje se isprepliću čudesni i nadnaravni elementi. „Bajka je jednostavna prozna vrsta prepoznatljiva po čudesnim pretvaranjima, jedinstvenom zbiljskom i nadnaravnom svijetu, ponavljanju radnje, prepoznatljivim likovima, sukobu dobra i zla, nagradi i kazni, postavljanju uvjeta i kušnji, odgađanju nagrade te čarobnim predmetima i čudesnim pretvaranjima.“ (Pintarić, 2008:7). Težak i Težak (1997) bajku objašnjavaju kao narodnu ili umjetničku priču u kojoj je radnja izgrađena na nadnaravnim elementima te je u toj priči sve moguće. Bajke možemo prepoznati prema ustaljenoj strukturi te nizu značajki kao što su stalni brojevi poput 3, 7 ili 9 za koje se vjerovalo da su savršeni brojevi. U bajci vrijeme zbivanja i mjesto zbivanja nisu određeni. Vrijeme zbivanja je neodređena prošlost, a mjesto zbivanja je također neodređeno. Bajke se dijele na narodne odnosno usmene bajke i na umjetničke odnosno autorske bajke. Prema Pintarić (2008) umjetničke tj. autorske bajke nastale su iz klasičnih bajki. Umjetničke bajke su prema Pintarić (2008) bogatije u opisima i pripovjednoj tehnici te su općenito postavljene na višu razinu negoli narodne bajke. Usmene tj. narodne bajke prvotno nisu bile stvarane za djecu nego za odrasle, međutim, s vremenom su ih

²⁹ Izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=5313> (pristupljeno 20. rujna 2023.).

djeca prihvatila. „(...), dijete rado prigrbljuje bajku, ona mu je privlačna zbog pustolovnosti, zbog optimistične, idealne projekcije života.“ (Hranjec, 2006:23). Crnković (1987) narodnu bajku objašnjava kao onu koja ima striktno definiranu i karakterističnu strukturu, obuhvaća realno i fantastično, bitno je redanje događaja i epizoda opisa, likovi niti u fizičkom niti u psihološkom smislu nisu detaljno opisani, priroda odnosno okruženje se također ne opisuje te se sve odvija u neodređenom vremenu i prostoru. S druge strane, za umjetničke bajke navodi kako su samo nalik narodnim bajkama jer umjetnici zapravo grade priču na temelju narodnih elemenata s promjenom određenih odrednica kao što je isticanje pejzaža, izgradnja kompleksnih likova i drugačija etičnost.

Zalar u predgovoru knjige *Hrvatske narodne bajke* (2018) navodi kako se u narodnoj bajci pojavljuju realni i irealni odnosno izmišljeni likovi (vile, vještice, patuljci i sl.), predmeti i događaji, razlika između realnih i irealnih je što ovi drugi mogu doživjeti preobrazbu, likovi su najčešće ili dobri ili zli, siromašni spadaju u dobre likove, dok bogati spadaju u zle i prevrtljive likove. Također navodi i kako u narodnoj bajci dobro i pravda uvijek pobjeđuju te se društvene zapreke lako prevladavaju kao npr. da bogati kraljević oženi sirotinjsku djevojku ili obrnuto kao što je slučaj u bajci *Kako je paž spasio Zagreb* koja će u nastavku biti interpretirana.

U fantastičnoj priči glavni junaci su većinom djeca te je značajan trenutak kada se događa pomak u irealno, a većinom se izvodi kroz san, nesvijest i slično. Crnković (1984) navodi kako na temelju realnog svijeta, fantastična priča gradi irealan svijet te irealni elementi pokazuju nedostupnu stvarnost koja je moguća samo u podsvijesti, željama i sl. Crnković (1987) navodi kako ta prizvana nestvarna realnost od trenutka pomaka u irealno nameće zakone svojega sustava te da u nesukladnim prikazima otkriva pravu bit realnosti. Autor navodi i kako bajka zapravo ima ograničene mogućnosti te je sklona shemama, dok su mogućnosti fantastične priče vrlo široke. Prema Hameršak i Zima (2015) fantastična priča je dvodimenzionalna odnosno podijeljena je na dvije razine događanja, a to su ona realna i ona irealna, odnosno fantastična.

7.1. Bajkoviti pristup Zagrebu

Umjetnička bajka nastala je iz narodne priče u kojoj je pripovjedač, više ili manje, pridonio vlastitim izmjenama. Zima (2001) navodi kako niti jedna narodna bajka zapravo nema izvornu varijantu te se na različitim mjestima i u različito vrijeme javljaju različite varijante narodnih bajki, koje ovise i o vještini pripovjedača, te navedeno dovodi do pojave raznovrsnih umjetničkih bajki. Umjetnička bajka nastaje na dva načina. Jedan je kako Crnković (1987) navodi da se narodna bajka ne mijenja već se dotjeruje, a drugi način je prema Pintarić (2008) da se stvara nova bajka na osnovi klasičnih motiva odnosno autor stvara novu, originalnu bajku te ugrađuje narodne elemente. Dok je u narodnoj bajci naglasak na radnji, u umjetničkoj bajci radnja je također na prvome mjestu, međutim za razliku od narodne bajke, umjetnička bajka obogaćena je opisima i pripovjednom tehnikom. „Opisi su likova, mjesta i vremena sadržajni i bogatiji, sve su češći funkcionalni pejzažni opisi i stilske figure, a postupci su likova motiviraniji.“ (Pintarić, 2008:10). U narodnoj bajci prostor i vrijeme su neodređeni, međutim u umjetničkoj bajci ne moraju nužno biti neodređeni, može biti određeno samo jedno ili oboje. Ulogu lika u umjetničkoj bajci može imati bilo što, što autor uvrsti u bajku te se likovi kraljevića, princeza, vila, vilenjaka, vještica i sl. mogu i ne moraju pojavljivati u umjetničkoj bajci.

7.1.1. Igor Knižek³⁰, Tomislav Tomić³¹: *Kako je paž spasio Zagreb*

Bajka *Kako je paž spasio Zagreb* je umjetnička bajka koju je autor Igor Knižek originalno stvorio te joj pridodao narodne elemente. Bajka je povijesne tematike te govori kako je grad Zagreb zahvaljujući jednome pažu i njegovoj domišljatosti, hrabrosti i poštenju spašen od napada Mongola. Knižek bajku započinje jednim djelom na tipičan bajkoviti način – vrijeme radnje je neodređeno, ali drugim djelom na ne tipičan način – mjesto radnje je točno određeno: „ Jednom davno, u zemlji Hrvatskoj, živio je dobri, stari kralj August sa svojom prelijepom kćeri Dorom.“ (Knižek, 2012). Bajka se nastavlja na klasičan način. Stari kralj August priželjkuje unuka još za svoga života te radi toga traži svojoj kćeri ženika. Kralj zapovijedi dvorskom pisaru da u sve dijelove hrvatskog kraljevstva pošalje vijest kako traži odanog, hrabrog i čestitog viteza koji će biti dostojan njegove kćeri. U dvorac je pristiglo dvanaest vitezova iz dvanaest pokrajina i jedan paž koji je došao jer je čuo kako je princeza dobrodušna. Broj dvanaest jedan je od stalnih brojeva koji se pojavljuju u bajkama. Često se pojavljuje kada se govori o junacima kao npr. bajka Dvanaestorica braće autora braće Grimm. Knižek je u ovoj bajci dvanaesticu junaka izmijenio u dvanaesticu vitezova. U to vrijeme³² Mongoli su prijetili Zagrebu stoga kralj August postavlja vitezovima i pažu uvjet – onaj koji sačuva njegovo kraljevstvo od Mongola te s njima sklopi mir – te nudi nagradu onome koji izvrši uvjet – biti će nagrađen, postati će do vijeka slavljem kralj te će pridobiti ruku kraljeve kćeri. Paž je smatrao kako se trebaju držati svi zajedno te pomagati jedni drugima čime predstavlja dobrog lika, dok su vitezovi imali plan kako prevariti kralja i vratiti se u kraljevstvo bez paža te time predstavljaju zle likove. Paž saznajući za plan vitezova isprva se preplašio i pomislio pobjeći, čime je bio na kušnji, međutim nikako nije mogao prepustiti živote princeze i kralja na nemilost vitezova. Stoga, paž je bio domišljat te je osmislio svoj plan kako se riješiti izdajica i spasiti kraljevstvo od Mongola. Tijekom sljedeća dva dana paž se svojom lukavošću i domišljatošću uspio riješiti vitezova, sklopio je mir s Mongolima, obranio je Zagreb i donio kralju sablju

³⁰ Igor Knižek rođen je 1972. godine u Kutini. Do sada je izdao osam knjiga od kojih je jedna i *Kako je paž spasio Zagreb*.

³¹ Tomislav Tomić rođen je 1977. godine u Zagrebu. Bavi se grafikom, slikarstvom te ilustracijom.

³² Radnja bajke odvija se u 13. stoljeću. Mongolska provala događa se tijekom 1241. i 1242. godine. Hrvatsko-ugarska vojska suprotstavlja se Mongolima 11. travnja 1241. godine na rijeci Šajo gdje doživljava poraz. Herceg Koloman ugiba od posljedica ranjavanja, a kralj Bela IV. sakriva se u Zagrebu od austrijskog vojvode Fridrika II. U veljači 1242. godine Mongoli su razorili Ugarsku i Hrvatsku, a zatim su pokrenuli agresiju na Zagreb u kojem su spalili stolnu crkvu. U razaranju Klisa umiru kćeri kralja Bele IV. te se samo Kalnik, koji je bio utvrđen, uspješno obrani. U ožujku dolaze vijesti o pogibiji kana Ogotaja, a Mongoli se vraćaju u stepsko područje oko Bajkalskog jezera kako bi odabrali svog novoga kana te je tako prekinuta mongolska invazija i okupacija Trogira. (Izvor: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/hrstud:1645/preview> pristupljeno 1. listopada 2023. godine).

mongolskog vojskovođe kao dokaz. Bajka završava na tipičan bajkoviti način. Paž koji je predstavljao dobro biva nagrađen, dok vitezovi koji su predstavljali zlo bivaju kažnjeni: „Tako je paž svojom domišljatošću, hrabrošću i poštenjem spasio Hrvatsku od novoga razaranja, postao dostojan oženiti se prelijepom kraljevom kćeri te i sam postati kraljem, a vitezovi su pali u jamu koju su sami iskopali.“ (Knižek, 2012:27). Bajka *Kako je paž spasio Zagreb* ima strukturu klasične bajke. U uvodu saznajemo vrijeme i mjesto radnje bajke. U zapletu kralj August postavlja uvjet te nudi nagradu onome koji izvrši postavljeni uvjet. Paž otkriva plan vitezova kako prevariti kralja te smišlja plan kako ih spriječiti u njihovu naumu. U usponu bajke paž izvršava svoje zamisli te se rješava izdajica, vitezova. Vrhunac bajke je paževa sklapanje mira s Mongolima, dok se u raspletu donose informacije o nagradi za paža i kaznama za vitezove. Vrijeme radnje u bajci je neodređeno, dok je mjesto radnje određeno te je to Zagreb. U bajci su zastupljeni uvjet (spašavanje kraljevstva) i kušnja (paževa želja za bijegom nakon saznanja za podmukli plan vitezova), sukob dobra i zla, ali i element stalnog broja – dvanaest kod dvanaest vitezova te broj tri „Izaberi trojicu najhrabrijih i povedi ih tamo, (...)“ (Knižek, 2012:13). U bajci postoji i odgojna poruka za djecu da treba slušati roditelje: „Dječak tužno progovori: - Htio sam vidjeti odakle svira rog, pa sam uzjahao divljega konja kojega smo uhvatili! Moj mi je otac rekao da ne smijem, ali ja ga nisam poslušao! Paž se nasmiješi i pomiluje dječaka po glavi te mu reče: . Hajde, idemo spavati, a sutra ćeš se vratiti ocu, pa drugi put poslušaj njegov dobar savjet!“ (Knižek, 2012:21). Likovi u priči koji su tipični bajkoviti su kralj, princeza i vitezovi, dok su ne tipični likovi paž i Mongoli.

7.2. Tematiziranje Zagreba u širokom rasponu fantastičnih priča

Fantastična priča se prema Hameršak i Zima (2015) u Hrvatskoj može pratiti od 19. stoljeća. Fantastična priča je dvodimenzionalna za razliku od bajke koja je jednodimenzionalna. Dakle, fantastična priča sadrži i realna, odnosno stvarna, i fantastična, odnosno nestvarna, događanja te su navedena događanja u priči ravnopravna. Hameršak i Zima (2015) navode kako fantastična priča ima strukturu ulaska fantastike u realan svijet te su obje razine, realna i irealna, ravnopravne dok se događaji razmjenjuju na obje razine. Prema Hameršak i Zima (2015) termin fantastična priča obuhvaća tri skupine tekstova, prva skupina odnosi se na nefantastični svijet koji postoji usporedo s fantastičnim, zatim druga skupina gdje se fantastično isprepliće s nefantastičnim i treća skupina tekstova koji su u cijelosti smješteni u jedinstvenom fantastičnom svijetu. U nastavku rada biti će obrađene fantastične priče Nade Iveljić iz zbirke *Šestinski*

kišobran (1972) i *Zagrebački vrapčići* (1996) te fantastična priča *Dogodovštine zagrebačkih Saveka* (2001).

7.2.1. Nada Iveljić³³: *Šestinski kišobran*

Zagreb u djelima Nade Iveljić, koju Joža Skok (2007) naziva najzagrebačkijim dječjim autorom, egzistira kao povijesni, nacionalni, kulturni, zemljopisni te etnografski pojam. Nada Iveljić 1972. godine „objavljuje zbirku *Šestinski kišobran*, kojom iznenađuje pomakom u realnu zbilju, u stvarne prostore Hrvatskog zagorja, Plitvica, Dubrovnika i Jadrana. Motivacija joj je domoljubna: *Čovjek mora znati odakle je, gdje mu je rod i zavičaj*, pa će zato autorica posegnuti za usmenonrodnim blagom te parafraziravši i interpoliravši predaje, legende, anegdote, poslovice, odijeva im bajkovito ruho koje se doživljuje kao *autentična realnost*.“ (Hranjec, 2006:144). Iako su tekstovi smješteni u stvarni svijet, Nada Iveljić, prema Hranjecu (2004), ipak uspijeva pronaći mjesta za fantastiku i bajkovitost u tekstovima. Autor također navodi i kako je Nada Iveljić (kao i Sunčana Škrinjarić) zapravo stvorila tip *moderne bajkovite priče* koja je ujedno vezana za tradiciju, ali i obogaćena suvremenim zamislima. Hranjec (2004) navodi kako se u pričama autorice Nade Iveljić stilskom dominantom naglašava neprekidno prelaženje i ulaženje mašte u realnost i obrnuto, ali veza se nikada ne gubi sa stvarnom zbiljom. Autor također navodi kako je pripovijedanje Nade Iveljić dinamično, formativno krajnje ekonomizirano, leksički inovirano te recepcijski atraktivno. Zbirka *Šestinski kišobran* sastavljena je od 26 žanrovski različitih priča od kojih su njih četiri vezane uz Zagreb, a zbirka nosi naziv upravo jedne od njih. Priče koje će biti interpretirane su *Šestinski kišobran*, *Zmija brončanog ribara*, *Opanci-rastanci* te *Priča o malom licitarskom srcu*. Navedene priče o Zagrebu spadaju u fantastične priče. Priče su preuzete iz usmenih predaja. Nada Iveljić 1972. godine dobila je nagradu *Grigor Vitez* upravo za zbirku priča *Šestinski kišobran*.

Šestinski kišobran, po kojemu je ova priča dobila ime, izgledom je prepoznatljiv i vrlo upečatljiv, ima drvenu dršku, crvene je boje te ima šareni obrub koji nalikuje dugi. Priča *Šestinski kišobran* spada u fantastične priče. Pomak u irealno događa se kad dječak Ivek sjeda u svoj šestinski kišobran koji mu u tome trenutku služi kao barka te u njemu plovi po mokrim ulicama od ljetnog pljuska od Šestina sve do Trga bana Josipa Jelačića. Fantastično je u priči i međusobni razgovor životinja, ali i Ivekov razgovor s vjetrom. Glavni lik ove priče je dječak

³³ Nada Iveljić rođena je 4. travnja 1931. godine u Zagrebu. Bila je pripovjedačica i profesorica. Pisala je pjesme, pripovijetke te dužu prozu za djecu. Mnoge njene pripovijetke dio su školske lektire. (Izvor: Nemeč, 2000:297). Preminula je 6. rujna 2009. godine u Zagrebu.

Ivek koji živi u Šestinama te koji je iz znatiželje po pljusku krenuo u šetnju vidjeti gdje ta silna voda, nastala od pljuska, odlazi. U šetnju je ponio i šestinski kišobran (koji osim što je bio šestinski, bio je i uspomena od djeda) koji je usred šetnje prevrnuo te je mali Ivek doplovio do centra Zagreba. Boraveći jedno vrijeme u Zagrebu, vjetar je Iveku odnio kišobran te je Ivek imao velikih problema radi toga. Na sreću, Ivek je kasnije ipak pronašao svoj kišobran kod žene koja je našla kišobran te ga pokušala prodati turistima. Mjesto radnje priče je u selu Šestine te u centru Zagreba, točnije na tržnici Dolac. Prostor u priči je realističan te pričom dominira urbana sredina. Radnja se odvija jednog ljetnog jutra: „Nad njime se jednog ljetnog jutra prolomio pljusak.“ (Iveljić, 1972:28). *Šestinski kišobran* pisan je hrvatskim standardnim jezikom, iako ima i dijelova gdje se govori kajkavskim narječjem kao npr. „dečec tak voli taj svoj kišober, da ne dopušća teti da ga proda“ (Iveljić, 1972:36) ili „ – Ivek, Ivek, kaj opet speljavaš?!“ (Iveljić, 1972:36). U priči se životinjama, vjetru i kišobranu daju osobine ljudi kao što je na primjer pjevanje – „Poučen doživljenom pustolovinom na kraju je kišobran zapjevao: Vjetru se ne otvaram, / Ja sam čvrsti kišobran.“ (Iveljić, 1972:38), odnosno životinje, vjetar i kišobran se personificiraju.

Fantastična priča *Zmija brončanog ribara* govori o bijegu zmije koja je dio brončanog kipa koji „ (...) prikazuje ribara kako snažnim rukama davi golemu zmiju. Iz zmijinih usta štrca mlaz vode u bazenčić omeđen kamenom ogradom.“ (Iveljić, 1972:39). Cijela priča odvija se u snu dječaka Zvonka čime je ostvaren pomak u paralelnu stvarnost. Dječak Zvonko sjedio je pokraj kipa Ribara i zmije kada je čuo kako je šum vodoskoka prestao te ugledao kako zmije, koja čini dio kipa, nema. Zvonko je obavijestio Ribara kako mu je zmija pobjegla, međutim, Ribar je nije mogao ići tražiti te ga je dječak pomoću stručka lavande *odčarao* te su pošli u potragu za zmijom. Ribar i Zvonko tražili su zmiju koja je samo djelovala opasno zbog svog izgleda, ali nije bila otrovnica. „Ta zmija nije bila otrovnica. Silna voda koja u mlazu istječe iz njezinih usta, isplahnula bi i zadnje ostatke otrova – da ga je imala. Ali bila je velika i jaka, dugačka gotovo tri metra.“ (Iveljić, 1972:39). U traganju za zmijom, ribaru i Zvonku kasnije se pridružio i lav s Kamenitih vrata koji je također izgledom izgledao opasno, ali čud mu je bila dobra „ – Ma nisam opasan – reče lav. – Ljudi su me dobro oblikovali kao kip. Ali ratobornu čud nisu mi uspjeli dati.“ (Iveljić, 1972:45). Na kraju Ribar, Zvonko i lav pronalaze zmiju na Griču, okruženu djecom, kako se veselo njiše na njihaljci s drugom, manjom, zmijom koja je također pobjegla iz ljekarne sa štapa djeda Eskaulpa. Brončani kip Ribara i zmije nalazi se na Jezuitskom trgu³⁴, mjestu radnje ove fantastične priče. U priči dominiraju zagrebački

³⁴ Jezuitski trg – trg na zagrebačkom Gornjem gradu.

mikrotoposi; osim Jezuitskog trga, navode se lokacije Gornjeg grada (u priči još zvan i Grič), Zoološkog vrta, Markove crkve te Kamenitih vrata. Radnja priče odvija se jedne ljetne večeri: „U srpanjsko predvečerje čuvar je netom pustio vodoskok da štrca iz zmijinih usta.“ (Iveljić, 1972:39). Sveznajući pripovjedač kombinira sve tri pripovjedne tehnike tijekom priče.

Iako priča *Opanci-rastanci* započinje na klasičan bajkoviti način svrstavajući vrijeme radnje u neodređeno doba: „Bili tako jednom jedni opanci.“, i ima sretan završetak, priča ne sadrži ostale ključne elemente koji čine bajku bajkom te ova priča spada u fantastične priče. Ono što ovu priču čini fantastičnom je što Opanci-rastanci hodaju svijetom samostalno, pričaju sa životinjama, kolačićima i drugim neživim stvarima, zatim rijeka Sutla koja podiže *glavu* kako bi razgovarala sa životinjama. Ova priča govori o šestinskim opancima koji su dio šestinske narodne nošnje. Opanke-rastanke izradio je djed Imbra za svoju unuku Baricu. Barica svoje opanke nije nosila, više je voljela biti bosa, a u međuvremenu ih je i prerasla. Opanci-rastanci naljutili su se što s Baricom nisu nigdje išli, a više niti ne mogu te su iz svoje znatiželje krenuli na put i postali skitnice. Nigdje se nisu zadržavali, svugdje gdje bi došli, brzo bi i otišli jer su ipak bili Opanci-rastanci. Međutim, kada su došli do autoceste od kuda se više nisu mogli spasiti, poželjeli su se vratiti kući, u Šestine, najljepše selo na svijetu. Imali su sreće jer se djed Imbra vraćao sa sajma te ih prepoznao i vratio kući. Otada opanci više nisu rastanci, nego su Opanci-sastanci. „Žuti su poput dukata, plavom i crvenom kožicom prepleteni, a sprijeda na otvoru drma im se kožnata resa. Izgledom odaju da su veseli.“ (Iveljić, 1972:71).

Fantastična priča *Priča o malom licitarskom srcu* govori o licitarskom srcu³⁵ koje je bilo prvo na svijetu, a izradio ga je stari medicar i paprenjar Štef. „Prije mnogo vremena neki je stari medicar i paprenjar sebi za zabavu ispekao tvrdi kolačić u obliku srca.“ (Iveljić, 1972:104). Ono što je fantastično u ovoj priči je licitarsko srce koje razgovara s raznolikim životinjama i Sljemenom u koje se zaljubljuje te samostalno kreće na put preko Medvednice. Malo srce zaljubilo se u Sljeme jer je mislilo da je crveno kao i ono, ali Sljeme je bilo crveno radi sunca koje ga je rumenilom obasjavalo. Srce je također mislilo da se navrh Medvednice nalazi veliko srce koje će ga učiniti sretnim te se radi toga uputilo na vrh Medvednice. Ptice koje su ondje obitavale pomogle su malom srcu doći do Sljemena. Međutim, srce nije moglo ostati na Sljemeni radi opasnosti koje su mu prijetile te se moralo vratiti majstoru Štefu, a Sljeme je

³⁵ Licitarsko srce je šareni kolačić od medenog tijesta nastao krajem 16. stoljeća u središnjem dijelu Hrvatske. Proizvodnja licitarskih srca te drugih licitarskih oblika razvila se u selima oko Medvednice. Licitar se radi od jestivih sastojaka. Izgledom je tradicionalno crvene boje te može biti različitih oblika i veličina. Licitarski proizvodi od početaka prodavali su se još uvijek prodaju na sajmovima i proštenjima koji su vezani uz crkvene svetkovine. (Izvor: <https://www.licitar.hr/hr/o-licitarima> pristupljeno 5. rujna 2023.).

obećalo doći njemu. „Sljeme je pružilo ruke niz Medvednicu. Tako su, kažu, nastali njeni prelijepi obronci.“ (Iveljić, 1972:112).

7.2.2. Nada Iveljić: *Zagrebački vrapčići*

Zbirku *Zagrebački vrapčići* autorica Nada Iveljić objavila je 1974. godine. *Zagrebačke vrapčiče* autorica piše s domoljubnom motivacijom baš poput i ranije spomenute zbirke *Šestinski kišobran*. Hranjec (2009) navodi kako se djela Nade Iveljić u zbirci temelje na nacionalnom polazištu te kako autorica ima potrebu govoriti o onome što je naše, odnosno hrvatsko. Hranjec (2004) navodi kako autorica u ovoj zbirci lokalizaciju sužuje na Zagreb te je zbirka zapravo poetski vodič po Zagrebu. „U osvrtu na zbirku, netom pošto je objavljena, ističu se dva njezina obilježja: poučnost, primjenljivost štiva, što pak posljeduje njegovu hibridnost između dokumentarističke razine i umjetničke proze te načelo montaže: fabula je *tanka* pa je autorica nastoji osvježiti *grafičkim iznenađenjima, interpolacijom priča, podataka, natpisa na spomen-pločama, sastavcima djece, pjesmama itd.*; potom, primjenjuje načelo kontrasta (izmjenom doba događanja), stvara jezični kolorit (uvrštavanjem tuđica, dijalektalizama, žargonizama) i mijenja pripovjedačko motrište, javljajući se čas kao sveznajući pripovjedač, čas plasirajući pouke kroz razgovor antropomorfiziranih ptica.“ (Hranjec, 2004:257-258). U zbirci *Zagrebački vrapčići* vodiči kroz zbirku su vrapčići Repek i Vatroslav Lisinski³⁶ koji žive pokraj Zagrebačke pivovare na jablanu: „Budući da jedan pisac ne može sam sabrati tolike podatke, uzimam pomagače. To su moji susjedi, vrapci koji stanuju na jablanu pokraj Zagrebačke pivovare.“ (Iveljić, 1996:7). Hranjec (2004) također navodi i kako se Nada Iveljić vodi plemenitom nakanom, a to je mladima približiti ljepotu Zagreba.

Fantastična priča *Bila je to Dora Krupičeva* govori o Dori Krupičevoj te o zaljubljenosti vrapčića Lisinskog u kip Dore Krupičeve. U priči se spominje i govori o romanu *Zlatarovo zlato* Augusta Šenoa: „– Djeca su govorila o romanu *Zlatarovo zlato*. Spominjali su riječ lektira i an-analiza. Tada sam čuo da je čuvenu priču o Dori prije stotinjak godina napisao August Šenoa. Po njemu se danas i zove ova škola uz Popov toranj, jedna od najstarijih u Zagrebu.“ (Iveljić, 1996:15). Radnja priče odvija se u realističnom prostoru, na Gornjem gradu, većim dijelom kod Kamenitih vrata, a manjim u Opatičkoj ulici. Vrijeme radnje u priči je neodređeno. Pričom dominira urbana sredina te zagrebački mikrotoposi kao što su Glavni kolodvor, Kamenita vrata, Rauchova palača, Markova crkva te Gornji grad odnosno Grič.

³⁶ Vatroslav Lisinski rođen je 8. srpnja 1819. godine u Zagrebu. Bio je hrvatski skladatelj. Njegovo pravo ime glasilo je Ignatius Fuchs. Vatroslav Lisinski utemeljitelj je moderne hrvatske opere, solo pjesme, zbarske i orkestralne glazbe. Autor je prvih dviju hrvatskih opera. Preminuo je 31. svibnja 1854. godine u Zagrebu. (Izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=36770> pristupljeno 3. siječnja 2024.).

Fantastična priča *Žičara noću* govori o starom lugaru i čuvaru žičare Štefu koji je smatrao kako ima problema s vidom, međutim, Štef je imao samo bujnu maštu. Fantastični elementi očituju se u davanju ljudskih osobina životinjama koje u priči pjevaju, zbijaju šale i rugalice, rade nered u žičari te se voze njome, a sve je to rezultat mašte staroga Štefa. U priči Štef se upućuje okulisti Ćorku Minusiću jer smatra kako ili dobro ne vidi ili se u šumi događaju čudne stvari objašnjavajući: „Ponekad mi se pričinja da žičara radi; štropoće, diže i spušta svoje raznobojne vagončiče. Netko otvara vrata, ulazi i izlazi, pjeva, skače i galami. Ja sve to vidim, ali se ne mogu pomaknuti s mjesta.“ (Iveljić, 1996:34). Nadalje, Štef još opisuje da vidi stanovnike šume kako noću dolaze u žičaru te se ondje zabavljaju i njega izruguju. Nakon što Štef ispriča liječniku što ga sve muči, liječnik zaključuje kako Štef nema problema s vidom te da je duhom ostao mlad, dok je u sebi mislio: „Tako mladi i bezazleni da poput djeteta možete vjerovati u vlastitu priču.“ (Iveljić, 1996:37). Iako Štef ima sedamdeset i tri godine, on i dalje radi na žičari te je emotivno vezan za taj dio zagrebačkog prostora: „Iako sam star, nekako sam srastao s tom našom šumom.“ (Iveljić, 1996:34).

Izlet u Maksimir također je fantastična priča pisana standardnim hrvatskim jezikom. Glavni likovi u ovoj priči su vrapčići Repek i Lisinski, a sporedni likovi su labud i vjeverica. Priča se odvija tijekom jedne nedjelje u zagrebačkom naselju Maksimir: „Zato su jedne nedjelje krenuli na izlet u Maksimir.“ (Iveljić, 1996:54). Prostor u priči je realističan te dominiraju urbani toposi. Vrapčići tijekom izleta obilaze Park Maksimir, Zoološki vrt u Maksimiru te stadion na Maksimiru. Prostor se ne idealizira. Vrapčićima se, očekivano, nije svidio Maksimir, a još manje Zoološki vrt: „Posjetili su Zoološki vrt, odakle su također brzo pobjegli. Nisu podnosili kaveze. Obojica su ubrzo odletjela iz Maksimira. Više su voljeli strehe, dvorišta i drvorede nego velike parkove u kojima se osjećaju izgubljenima“ (Iveljić, 1996:54-55). Priča sadrži edukativne dijelove poput informacije o nastanku Maksimira: „Njega je krajem 18. stoljeća utemeljio zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovec. Po biskupu je i dobio naziv Maksimilijanov mir, ili kraće: Maksimir.“ (Iveljić, 1996:54).

Priča *Petrica opet u Zagrebu* govori o još jednoj smicalici Petrice Kerempuha radi koje bi ovoga puta nastradao vrapčić Lisinski da mu prijatelj, vrapčić Repek, nije uskočio u pomoć. U priči se Petrica Kerempuh ponovo pojavljuje u Zagrebu nakon mnogo godina. Već je imao na umu novu smicalicu. Neprimjetno je ukrao krletku za ptice te uhvatio vrapčića Lisinskog. Kako vrapčić ne bi izgledao kao običan vrapčić te kako bi ga bilo lakše prodati, Petrica je Lisinskog posuo crvenom paprikom te ga prodavao pod španjolskog crvendaća. Ubrzo je Petrica prodao crvendaća gospi Krmenadl koja je bila sretna jer ima jedini primjerak te ptice, međutim veselje

je kratko trajalo. Ubrzo je Lisinskome došao u pomoć vrapčić Repek te su zajedničkim snagama uspjeli osloboditi Lisinskoga. Gospa Krmenadl shvatila je kako je prevarena, a Petrica Kerempuh novce od vrapca donirao je Društvu za zaštitu životinja te nadodao kako mesara i njegovu ženu (gospu Krmenadl) nije grijeh prevariti s čime su se složili i ostali Zagrepčani. Vrapčići Lisinski i Repek razgovaraju standardnim hrvatskim jezikom, dok Petrica i Zagrepčani razgovaraju dijalektom: „– Zagrepčani, ljudi i prijatelji! Dojdite sim i poglečte! V gajbici imam španjolskog črvendača, najskupocenejšega ptičeka na svetu. Cena: pedeset jezerač³⁷! Kupite!³⁸“ (Iveljić, 1996:95). Glavni likovi u ovoj priči su Petrica Kerempuh te, već poznati, vrapčići Lisinski i Repek, dok su sporedni likovi gospa Krmenadl (supruga mesara Jankeca) i drugi Zagrepčani. Petrica je opisan kao „Čudak sa zelenim šeširom na kojem je titralo guskino pero, hitar i bos, odjeven u bijelu košulju širokih rukava i u široke platnene hlače, (...)“ (Iveljić, 1996:94) te kao vrtirep, galženjak i potepuh kakav zapravo i jest. Vrijeme radnje je djelomično neodređeno, poznato je samo da se radnja odvija ujutro, dok je mjesto radnje na Gornjem gradu, točnije u parku na Opatovini. Prostor u priči je realističan. Dominiraju urbani mikrotoposi poput Kaptola, Griča i Opatovine: „(...), te je često sanjario negdje u nekoj krošnji na području Kaptola ili Griča – tko zna što bi se dalje dogodilo. (...) Lisinski se našao u parku na Opatovini.“ (Iveljić, 1996:94). Petrica Kerempuh i u ovoj je priči zbijao smicalice, prevario ohole i lažljive, a pomogao onima kojima je potrebno.

Fantastična priča *Susret Štrige i Cvičeka na Krvavom mostu* povijesne je tematike te predstavlja reinterpretaciju bitke iz 1667. godine. Ono što je fantastično u priči razgovor je mačaka. Glavni likovi u priči su mačak Štriga i Cviček, dok je sporedni lik mačka Marijana. Vrijeme radnje u priči je 1667. godina dok je mjesto radnje Krvavi most. U priči se sukobljavaju mačci Štriga i Cviček zbog krasotice Sidonije iako oba mačka zapravo dolaze s Griča. U priči se navodi i edukativna crtica: „Davnog 17. prosinca 1667. godine, ondje su grički purgeri na čelu s kapetanom Martinom Pozvinskim potjerali kaptolske tesare koji su došli popraviti most, i tako izazvali krvav sukob.“ (Iveljić, 1996:113). Ona, dakle, govori o početku bitke na Krvavom mostu 1667. godine.

³⁷ Jezerač – žargonizam za novac.

³⁸ „Zagrepčani, ljudi i prijatelji! Dođite ovdje i pogledajte! U krletki imam španjolskog crvendača, najskupljev ptića na svijetu. Cijena: pedeset kuna! Kupite!“

7.2.3. Nada Iveljić: *Dogodovštine zagrebačkih Saveka*

Fantastična priča *Dogodovštine zagrebačkih Saveka* objavljena je 2001. godine u sklopu knjige u kojoj je autorica objavila još jedan naslov - *Plakatida*. Priča proizlazi iz autoričine mašte. U fantastičnoj priči „pripovijeda se o vodenjačićima, savskim prastanovnicima koji su – jer žive na kajkavskom području – prozvani Saveki, a koji su dobri dusi, poput Domaćih, spašavajući neplivača, pomažući veslačima, vadeći iz vode otpad (ekološka dimenzija teksta); sve odiše zavičajnom aromom (...).“ (Hranjec, 2004:263-264). *Dogodovštine zagrebačkih Saveka* priča je koja se odvija u rijeci Savi te na njenim obalama. Glavni likovi su vodenjačići zvani zagrebački Saveki pod vodstvom Starješine „Budući da su se zadržali na Savi, podno grada gdje se govorilo kajkavski, vodenjačići postadoše *zagrebački Saveki*.“ (Iveljić, 2001:119), autorica ih opisuje na sljedeći način: „Malo veći od pedlja, izvrsni su plivači i ronionci, a kako uglavnom borave u vodi, među prstima na rukama i nogama imaju tanke opne.“ (Iveljić, 2001:119). Zagrebački Saveki od jeseni do proljeća nalaze se u skrovištu, a tijekom ljeta obitavaju u rijeci Savi; upravo je ljeto i početak jeseni vrijeme radnje ove priče. Priča se sastoji od prepričavanja raznih dogodovština u životu malih Saveka. Saveki svakodnevno pomažu nekome, bilo to međusobno kada netko od Saveka upadne u nevolju ili prolaznicima koji se nađu u nevolji pokraj Save, stoga ih možemo zvati i dobrim duhovima Save. Također se brinu i da rijeka Sava ostane što čišća i nezagađena, koliko je to moguće. Prije negoli se Saveki ponovno sakriju u svoje skrovište, oni priređuju svečanost kojom slave kraj ljeta te pozdravljaju rijeku Savu „ – Bliži se velika svečanost – govori im i ove godine. – Prije nego nas zima natjera u naša čvrsta staništa, proslavit ćemo kraj toplog godišnjeg doba i pozdraviti Savu.“ (Iveljić, 2001:153). Tijekom svečanosti koja se događa jednom godišnje ukazuje im se i sama rijeka Sava „(...), a iz svojeg korita ustaje Sava, lagana, bijela i visoka poput katedrale.“ (Iveljić, 2001:155), koja im pokazuje cijeli Zagreb. Jedan od načina na koji autorica opisuje Savu je: „Halja joj je od magle, magličasta čipka rubi duge skute i rukave.“ (Iveljić, 2001:155). Iako je priča pisana standardnim hrvatskim jezikom, ponegdje u tekstu se može naći i kajkavski govor „ – Pitaš: kaj vidite? kao pravi Zagrepčanin. Zato vi i jeste zagrebački Saveki.“ (Iveljić, 2001:156). Kroz priču se proteže i odgojna crta u potrebi čuvanja okoliša, što je u današnje doba klimatskih promjena vrlo važno za male čitatelje.

8. STIHOVANA SLIKA ZAGREBA

Hameršak i Zima (2015) navode kako je teorija dječje poezije složena te se može činiti teško razumljivom, međutim iako je teorija složena, naglašavaju važnost mjesta gdje se dječja poezija čita te također ističu i odnos između djeteta i jezika, dakle zvuka, zvučnosti, ritma i značenja, kao bitnu stavku u razumijevanju dječje poezije. Autorice također navode i kako se ideja o tome što je prikladno i što je neprikladno za djecu može mijenjati kroz razdoblja te u različitim teorijama o dječjoj poeziji. Za hrvatske teoretičare, autorice navode kako dječju poeziju sagledavaju na temelju njihovih povijesnih realizacija, dakle objašnjavajući već postojeću produkciju, ali i nadopunjavajući tu već postojeću produkciju na primjerima povijesne te suvremene hrvatske dječje poezije.

„Progovorivši o djetinjstvu hrvatski su pjesnici govorili upravo o svojim prvim djetinjim vidicima i spoznajama, ali su i u motive tuđeg djetinjstva kreativno transponirali projekcije osobnih dječjih iskustava i perspektive.“ (Skok, 2007:112).

Prema Crnković i Težak (2002) cilj dječje poezije je potaknuti interakciju djeteta s okolinom odnosno svijetom koji ga okružuje, drugim riječima, potaknuti proces u djetetu koji potiče na razmišljanje, promatranje, istraživanje, razumijevanje okoline putem pjesničkih izraza, zatim prenijeti djetetu slikovite prikaze kroz riječi koje će privući dječju pažnju i potaknuti njihovu maštu, a uz slike unijeti i ritam koji će pripomoći u stvaranju emocionalne veze s pjesmom te učiniti čitanje pjesme zabavnijim. U konačnici, navedeno zapravo djetetu pomaže razviti njegovu kreativnost te socijalna i emocionalna gledišta.

Regionalnost u poeziji prema Ivon i Vrcić-Mataija (2019) prvenstveno se može uočiti unutar usmene književnosti, iz čijih je poetičkih temelja proizišao opsežan autorski opus u skladu regionalne, povijesnokulturološke pripadnosti određenom kraju. Zavičajnu dječju poeziju, kako Bošković (2012) navodi, možemo prepoznati prema odabranim motivima koji predstavljaju određeni zavičaj ili prema dijalektu, odnosno dječja zavičajna poezija objašnjava se kao ona poezija koja je pisana za djecu, sadrži motive koji karakteriziraju određeni zavičaj tj. kraj ili mjesto te je najčešće pisana dijalektom (kajkavskim, čakavskim ili štokavskim). Tematsko-motivska raznovrsnost dječje zavičajne poezije prema Vrcić-Mataija i Troha (2016) karakterizira se kao kulturno-povijesna znamenitost određenog područja te njegove ljepote. Ipak, zavičajna poezija pridjev *zavičajna* pridobila je i po nekim drugim obilježjima – definirana tematika izražena je karakterističnim govorom, narječjem, stilom pisanja, uporabom riječi, fraza i imena koja su učestala u nekom kraju, povijesnim saznanjima i slično.

Posebno mjesto u hrvatskom pjesništvu ima grad Zagreb.,,(...) takav kakav je bio, kakav je i kakav će još biti, Zagreb je predmet pažnje mnogih, pa tako i umjetnika: slikara, glazbenika i pjesnika. Upravo oni, a među njima posebice pjesnici, kao da najbolje otkrivaju sva zagrebačka lica, često sitne, običnome čovjeku jedva zamjetne mijene.“ (Brešić, 1996:9). O Zagrebu su pjesme pisali mnogi pjesnici, kao na primjer August Šenoa koji je pisao pjesme više za odrasle negoli djecu ili Pajo Kanižaj čija pjesma o Zagrebu će u nastavku rada biti interpretirana. Kako Brešić (1996) navodi o Zagrebu su pjesme pisali samo zagrebački pjesnici jer su, kako autor objašnjava, zagrebački pjesnici i oni koji u njemu žive, ali i oni koji tek svrate u njega te time postaju dio Zagreba ili Zagreb dio njih. Brešić (1996) navodi i da ukoliko se grad mjeri po tome koliko umjetnika, točnije pjesnika ima, tada je, sudeći prema knjizi *Antologija suvremenoga hrvatskog pjesništva*, Zagreb veći nego li ikada prije, a s obzirom na godinu izdavanja knjige, danas je još i veći.

Izvore dječje poezije s temom Zagreba pronašla sam u antologijskim izvorima *Zabreg; Antologija suvremenoga hrvatskog pjesništva o Zagrebu* (ur. Brešić, 1996) te *Antologija hrvatske dječje poezije* (ur. Zalar, 1994). Zalar (1994.) navodi na početku antologije da je nastojao izabrati pjesme koje sadrže dječju autentičnost. Među njima se našla i tematika Zagreba o kojoj su pisali Drago Ivanišević³⁹ u pjesmi *Zagreb* i Milan Taritaš⁴⁰ u pjesmi pod nazivom *Tomislav*.

³⁹ Drago Ivanišević rođen je 10. veljače 1907. godine u Trstu. Bio je pjesnik i dramatičar. „I. je bio angažiran čovjek i angažiran pjesnik, ali nikad dogmatsko i ortodoksno ekstrem. (...) Djelovao je u skladu sa svojom tezom da *nema neangažirane poezije*, (...). Njegovo pjesništvo, ne samo početne, međuratne faze, obilježuje amalgam nadrealizma i hermetizma, (...).“ (Nemec, 2000:293). Preminuo je 1. lipnja 1981. godine u Zagrebu.

⁴⁰ Milan Taritaš rođen je 4. prosinca 1932. godine u Ždralovima kraj Bjelovara. „Prosvjetni je djelatnik. Objavljuje pjesme u časopisima, a izdao je i nekoliko zbirki dječje poezije (...). Tiskao je i knjige dječjih pripovijedaka (...). Milan Taritaš je pjesnik ponajprije prirode, zavičaja, seoske sredine, lako piše pjesme s tematikom škole, ljubavi prema Zagrebu i hrvatskoj domovini u cjelini, (...).“ (Diklić i sur.,1996:46). Preminuo je 7. rujna 1996. godine u Zagrebu.

Zagreb

Zagreb su kuće i ljudi,
parkovi i ulice,
vespe, automobili,
tuškanačke vjeverice,
telefonske, tramvajske,
električne žice.

Zagreb je sanjkanje na
Cmroku
i proljetne šetnje,
i kupanje u Savi,
i nebo što se mršti,
i nebo što se plavi.

Zagreb je visoko, zeleno
tjeme
koje se zove Sljeme.

Zagreb su koturaljke pred
Kazalištem,
studenti pred Sveučilištem
i vožnja prema
Maksimiru,
gdje stariji u miru,

a djeca u nemiru
gledaju majmune i ptice.

Zagreb je moje i tvoje
lice.

I milek što stišava graju
tek kad se bližimo kraju
svoje igre ...

Sve je Zagreb:
špekule, romobili, lopte,
čigre,
i magarac koji čita što na
zidu piše
i nepoznat slikar što na
asfaltu riše.

Sve je Zagreb:
tvornice, dućani,
radionice
od Dubrave do
Črnomerca,
od Save do jedanaesterca
na stadionu Dinama,
ja, ti, moj i tvoj tata,

moja i tvoja mama,
i naša braća i naša
rodbina,
i frajla Ruta
koja stanuje preko puta
stričeva ateljea,
a inače vatru guta
na pozornici Varietea.

Konačno, Zagreb je i
drugarica Lina
koja prodaje karte
na kasi Balkan kina.
„Kako škola?“ jednom će
meni
drugarica Lina,
a njen glas je uljen
kao violina.

„Škola? Škola stoji,
još se nije makla.
pa, znate, drugarice Lina,
ona je od cementa, čelika
i stakla!“

Drago Ivanišević

(Zalar, 1994:82)

Zavičajna pjesma *Zagreb* tematizira ljubav prema Zagrebu. Autor u pjesmi pokušava stvoriti sliku o tome kako je živjeti u Zagrebu. Tijekom cijele pjesme dominantna je figura metonimija; Zagreb se zamjenjuje nizom urbanih zagrebačkih mikrotoposa; od nekih

suvremenih s obzirom na autorov život, kojih više nema, do niza onih koji čine prepoznatljiv urbani zagrebački identitet. Pjesnik prepliće urbano okruženje s prirodnim, zelenilom koje također čini Zagreb, stvarajući ugođaj harmonije. Zavičajnom riječju *milek* pjesnik tepa voljenom gradu i ljudima, naglašavajući kako je Zagreb sve: od stvari, preko životinja do ljudi. U stihu "ja, ti, moj i tvoj tata" lirski subjekt naglašava svoju osobnost te je percipiran kao dijete koje svoj djetinji uzrast potvrđuje i dijaloškom formom s prodavačicom kino-karata, kao i humorizacijom poetskog diskursa dječjom identitetskom vizurom.

Tomislav

Tomislav, davni kralj Hrvata,
jutros snjegovima mrsi put
i pod svoj skut golubove skriva.
Tomislav, zagrebački gost
s drugih poljana i njiva.

Njegov je korak mjeden,
njegov je pogled leden.
A pahulje lete, lete
i vjetar se okolo mete
praveći piruete.

A kad noćne svjetiljke planu,
– laku noć! – bljesnu danu,
Tomislav tu negdje bdije
i srebrno se smije.

Milan Taritaš
(Zalar, 1994:171)

U pjesmi *Tomislav* riječ je o povijesnoj temi kojom se tematizira prvi hrvatski kralj Tomislav⁴¹ „Tomislav, davni kralj Hrvata, (...)“ (Zalar, 1994:171) odnosno njegov spomenik na istoimenom trgu, Trgu kralja Tomislava, jednom od najznačajnijih zagrebačkih mikrotoposa. Stihovi „Tomislav, zagrebački gost s drugih poljana i njiva.“ (Zalar, 1994:171) daju čitatelju naslutiti kako kralj Tomislav nije rodom iz Zagreba te je ondje samo u prolazu. Ritmički, pjesma je dinamična i neujednačene rime i stihova. Personificirani doživljaj kipa, simbola grada Zagreba, u kojemu se zrcali hrvatska povijest, zavičajnu temu preoblikuje u nacionalnu. Iz knjige *Zabreg; Antologija suvremenoga hrvatskog pjesništva o Zagrebu*, koju je priredio Vinko Brešić, izdvojene su pjesme Paje Kanižaja, *Bijeli Tuškanac* te Ante Mate Ivandića, *Jutro u Zagrebu*, smatrajući ih primjerenima dječjoj dobi.

Bijeli Tuškanac

Na Tuškanac pao sniježak,
perivoji bijeli vezak!

Nevidljiva ruka plete
vez i čipke pune sjete!

Jaglaci se bude sneni,
proljeće sve zazeleni!

Sve je ljepše nego lani,
procvali su jorgovani!

Tuškanac ih pun je cijeli,
poput snijega bijeli, bijeli!

Rasplele su kose breze,
bijelu čipku pauk veze!

Hoće vjetar da se ženi
brezi lišće zarumeni!

Pa se opet vrati zima
s pahuljastim vezovima!

Puna snijega svaka grana,
eto bijelih jorgovana!

Pajo Kanižaj

(Brešić, 1996:82)

⁴¹ Kralj Tomislav bio je hrvatski vladar od 910. do 928. godine. Pretpostavlja se kako je poticao iz dinastije Trpimirovića međutim o kralju Tomislavu se ne zna mnogo kako bi se očekivalo. „Za njegove vladavine hrvatska je država izuzetno ojačala i doživjela svoj ranosrednjovjekovni vrhunac. Na temelju prezentiranih činjenica i zaključaka, te njihove interpretacije, Tomislav je smatran za prvog hrvatskog kralja, za jakog, izuzetnog i znamenitog vladara. Međutim, svaka znanstvena rasprava neminovno skida s te povijesne ličnosti legendarne i mitske naslage, aureolu nacionalnog junaka i vraća nas na znanstveno utvrđivanje činjenica. (...) Da nema nekoliko više-manje uzgrednih podataka, razbacanih po izvorima iz različitih vremena, Tomislavovo bi ime bilo zauvijek izgubljeno.“ (Izvor: <https://hrcak.srce.hr/file/86932>).

Autor u pjesmi donosi poetsku sliku Tuškanca, zagrebačkog parka iz središta grada, tijekom svih godišnjih doba, dočaravajući vizualnu ljepotu prirode i idiličnog krajolika. Epitet *bijeli* simbolizira ljepotu i čistoću voljenoga grada, prizivajući bajkoviti diskurs mnoštvom vizualnih pjesničkih slika kojima se prostor personificira. U drugoj strofi nailazimo na sugeriranje personificirane moći prirode koja je božanski naznačena. Također, pjesnik koristi metaforičan iskaz *čipka* kako bi opisao snijeg. U strofi „Hoće vjetar da se ženi/brezi lišće zarumeni!“ pisac sugeriranjem vjenčanja povezuje svijet prirode s ljudskim životom. U posljednjoj strofi pisac iskazuje zanesenost ljepotom.

Jutro u Zagrebu

Jutros je sunce tako rumeno
ko da je u purpur obučeno,
a nebo tako modro i čisto
ko da je obojeno plavim kistom.

Jutros je Ilica tako čista
jutros se Vlačka čudesno blista,
jutros na Trgu dva-tri lista
a sinoć ih je bilo trista.

Jutros se tramvaji ludo žure
ko da im kotače vjetri jure,
i autobus stari sav u znoju
zadihan grabi k Mirogoju.

Jutros je Maksimir živahan sav
i katedrala stoji posve usprav,
a na Zrinjvcu kralj Tomislav
zaogrnuo ogrtač plav...

Ante Mate Ivandić
(Brešić, 1996:97)

U pjesmi se opisuje zagrebački jutarnji prizori, stvarajući sliku svježine, ljepote i živosti koje obuhvaćaju grad. Opisuju se najpoznatije ulice Zagreba, a užurbanost zagrebačkog jutra dočarana je karakterističnim prijevoznim sredstvima – personificiranim tramvajima i autobusima. Nizanjem prepoznatljivih zagrebačkih toposa: od Maksimira, simbola jutarnjih šetnji, preko monumentalne katedrale, postojane u svojoj ljepoti i značaju, do kipa kralja Tomislava, zaogrnutog plavim ogrtačem, prepoznatljive vizualne simbolike, zaokružena je slika voljenog grada, raznolikog, energičnog i svježeg, okupanog ljepotom prirode i živahnosti ulica.

9. ROMANESKNI PRISTUP ZAGREBAČKOM ODRASTANJU

Dječji roman spada u najopširniju proznu vrstu te je prema Hameršak i Zima (2015) najpovlašteniji žanr dječje književnosti. „Dječji se roman kao povijesno, tematski i strukturno protežit i sveobuhvatan žanr izvan stručnih promišljanja dječje književnosti unekoliko doživljava kao sinegdoha dječje književnosti uopće (...)“ (Hameršak, Zima, 2015:197). Hameršak i Zima (2015) navode i da je zanimljivo uočiti kako odrednice koje su tipične za dječje romane, dakle dječji likovi, dječjačke družine, pustolovnost te dječja akcija također funkcioniraju kao odrednice kojima se može opisati ili asociirati na dječju književnost u cjelini. Autorice također navode i kako je upravo dječji roman temelj gdje se povezuju dječja i popularna kultura, u hrvatskom kontekstu. Odrednice definicije dječjega romana prema njima većinom se formiraju samostalno u kategorijama likovi (uglavnom dječji), udruživanje likova u družine, pustolovnost ili avanturizam ili akcija te dječja igra. Autorice također navode i kako niti jedna od navedenih odrednica nije nužna kao što nije nužan niti prozni oblik romana.

U romanu susrećemo *lik* koji je nositelj radnje te pripovjedača koji može biti, prema Hranjecu (1998), autorski sveprisutni pripovjedač (zna sve o likovima i događajima), nepouzdan pripovjedač (zaobilazi ili prešućuje određene činjenice) te objektivni pripovjedač (ne pripada književnoj zbilji). Vrijeme radnje u romanu je određeno kao i prostor koji može biti zatvoren ili otvoren, može se odvijati na selu ili u gradu te može biti stalno na jednome mjestu ili se može mijenjati. Roman prema građi može biti izmišljen ili realističan. Hranjec (1998) navodi ukoliko je građa romana izmišljena, tada je građa fiksijske naravi, a ukoliko je građa realistična, tada je faksijske naravi te kako na temelju građe romana, autor stvara književnu zbilju, a njena organizacija najčešće se naziva fabula. Crnković (1984) navodi kako se pojam realistički koristi kao *opozicija fantastičnom svijetu priče* ili strukturi avanturističkog romana, kao najopćenitiji termin za tematiku iz uobičajenog života određene sredine i vremena.

U daljnjem radu bit će obrađeni romani koji spadaju u realistični pripovjedni model: *Zagrebačka priča* Blanke Dovjak-Matković, *Zvižduk s Bukovca* Zvonimira Milčeca te *Tajna gornjeg grada* Tihomira Horvata.

9.1. Zvonimir Milčec⁴²: *Zvižduk s Bukovca*

Dječji roman *Zvižduk s Bukovca* govori o dogodovštinama skupine dječaka petog razreda. *Zvižduk s Bukovca* spada u roman družine. U romanima družine opisuje se grupa djece, najčešće jednake dobi, družina uvijek ima vođu i najčešće ima cilj koji se mora izvršiti. Crnković i Težak (2002) objašnjavaju roman družine kao onaj u kojem se opisuje skupina djece organizirana u družinu te ta družina nastoji izvršiti pothvat, a ulogu vođe nosi dječak. Da ulogu vođe uvijek nosi dječak nije najtočniji zaključak.

Roman je podijeljen na devetnaest poglavlja koja su kronološki poredana. Naziv poglavlja, kao i u prethodnim romanima, nagoviješta što će se u poglavlju zbiti. Pripovjedač u romanu je sveznajući. Roman je napisan standardnim jezikom, međutim kajkavsko narječje u romanu ima *oporbenu funkciju* te se *kaj* koristi kao otklon od standarda. „(...) i Milčec kajkavskim leksikom, frazemima i tvorbama u *Zvižduku s Bukovca* (...) stvara prepoznatljiv, slikovit zagrebački slang i specifične kajkavske forme, ono što bismo općenito nazvali *duhom jezika*.“ (Hranjec, 2009:475). Ponegdje, u tekstu, može se pronaći i pokoji žargonizam kao na primjer: „ – Jesam li ti rekao da je stari *gala* – došapnuo mu je Zubati koji je sjedio u klupi ispred njega.“ (Milčec, 1975:137).

Glavni lik ovoga romana je Giza, dječak drugačiji od ostalih dječaka iz družine. Bio je snalažljiv te mnogo zreliji od drugih dječaka. Svakome je želio pomoći i za svakoga je imao razumijevanja. Hranjec (1998) navodi kako se Giza smatra glavnim likom samo iz razloga što je najviše *pod piščevim osvjetljenjem* te da vođa postaje tek na sredini romana, ali svakako Giza je samo jedan od družine te su dječaci iz družine vršnjaci i cijela družina nastupa kao jedan. Hranjec (2004) zaključuje kako je Giza bogata ličnost, slojevita i kompleksna. Osim Gize, skupinu dječaka činili su još i Truli, Kanta, Bimbo i Rolo. Među njima Truli je bio najbolji zviždač te zbog toga bio je glavni među dečkima s Bukovca: „Zbog te svoje nenadmašivosti u zviždanju, Truli je bio glavni među svim dečkima iz Bukovca, Barutanskog jarka, Željezničke kolonije, Svetica, Petrove, Crnčićeve, Jordanovca, Maksimirske i Harambašićeve. (...) – u Gizinim je očima bio jedini istinski umjetnik zviždanja pod kapom nebeskom.“ (Milčec, 1975:8). *Zvižduk* je za dječake iz družine označavao poziv za okupljanje. Roman nema određeni cilj koji se mora postići kao što je slučaj u romanu *Tajna Gornjega grada*.

⁴² Zvonimir Milčec rođen je 3. rujna 1938. godine. Bio je feljtonist, pripovjedač, putopisac, scenarist i pisac za djecu. Osnovnu školu, grafičku školu te studij hrvatskog jezika i crtanja završio je u Zagrebu, a novinarsku školu u Beogradu. (Izvor: Nemeč, 2000:499). Preminuo je 17. travnja 2014. godine.

Zvižduk s Bukovca spada u roman urbanog identiteta dječje družine (Vrcić-Mataija, 2018) s obzirom da se radnja odvija u zagrebačkom naselju Bukovcu. Hranjec (1998) navodi kako u ovome romanu prostor nije nevažan te kako prostor omeđuje i određuje ponašanje likova. Radnja se odvija pred kraj školske godine 1950./51. – „Kako i ne bi, kad je među svim đacima petog be razreda sedmogodišnje škole u Harambašićevoj ulici, školska godina 1950./51., zvižduk pogodio baš njega, Vlatka Gizelina, zvanog Giza.“ (Milčec, 1975:7). Roman se odvija u zagrebačkom naselju Bukovcu koji se nalazi na brijegu te koji je, u vrijeme nastajanja romana, bio prigradsko selo. Radnja romana odvija se u poslijeratno doba kao što navodi i Hranjec (2004). „Roman se vremenski zbiva u prvim godinama poraća, u dvije prostorno bliske, u svakodnevnom životnom pulsiranju različite sredine: u Gradu i prigradskom Bukovcu. Bukovac (...) u tim je godinama, u vrijeme Milčecova djetinjstva, prigradsko naselje na obroncima Medvednice, u koje se iz grada dolazilo kroz maksimirsku šumu.“ (Hranjec, 2004:137). U tom, poslijeratnom dobu, ljudi su snosili posljedice ratnog doba pa jednako tako i dječaci u romanu. Gizu su stvari koje ga okružuju često znale sjećati na ratno doba pa tako kada je došao kod Zubatog u kuću, kuća ga je podsjetila na bolnicu u kojoj je bio za vrijeme rata. Kasnije u romanu, dječaci su našli skrovište u bunkeru u kojemu su se za vrijeme rata skrivali ljudi: „Nekad su, sjećao se Giza, na tim klupama sjedili zamišljeni i prestrašeni najstariji Bukovčani, oslušujući kako vani tutnje bombarderi, gruvaju bombe i granate.“ (Milčec, 1975:103), a u skrovištu Kanta je pronašao ostatak iz rata, ručnu bombu od koje je Giza spasio dječake: „Giza je poskočio za njom, uhvatio je i svom snagom bacio prema kupinovu grmlju i nekadašnjem ratnom skloništu.“ (Milčec, 1975:108). Iako su Zagrebom tada već vozili automobili i tramvaji, još uvijek se moglo vidjeti i kočiju i konja: „Te bi zmije, tu i tamo, iz sporednih uličica, presjekao po koji prolaznik, biciklist, zaprežna kola ili automobil.“ (Milčec, 1975:19). U to vrijeme, 1950-ih godina, tehnologija još nije bila razvijena te su djeca kvalitetnije provodila slobodno vrijeme igrajući se u dvorištu, na ulici ili na igralištu izmišljajući nove igre ili jednostavno igrajući postojeće dječje igre tako je i ova družina vrijeme provodila na travnjaku ispred dućana, na igralištu, ispred crkve umjesto u njoj te na drugim zanimljivim površinama njihova kvarta Bukovca.

Roman započinje poglavljem *Zvižduk nad zvižducima* u kojemu upoznajemo glavnog junaka Gizu, otkrivamo mjesto i vrijeme radnje. U prvom poglavlju Giza je naučio zviždati. Istoga dana zbog toga zvižduka, Giza je morao ostati duže u školi za kaznu te se nije mogao odazvati na zvižduk njegove družine koja je igrala nogometnu utakmicu protiv klape iz Barutanskog jarka od kojih su na kraju i izgubili. U poglavlju *Vruće čvrge usred Maksimira*

spomenuta klapa sreća je Gizu dok se vraćao kući toga dana te su mu se naslađivali svojom pobjedom nad njegovom družinom, a za kraj Giza je dobio i vruće čvrge „(...) Giza je i dalje ostao na sredini, s tom razlikom što se ovaj put nije on vrtio, nego njegovi neprijatelji, dijeleći mu, uz ratničke krikove, podmukle, vruće čvrge.“ (Milčec, 1975:35). Zatim u poglavlju *Gizu su postavili za bana* Gizina družina smjestila je Gizi spačku upravo radi nesudjelovanja u utakmici. Postavili su ga za bana družine, a time je zaslužio i krunidbu „Bimbo mu je rastegnuo ruke; jednu je priklješćio koljenima, na drugu se nalaktio cijelom težinom. Za lijevu mu je nogu bio zadužen Dugi, s desnom su se pohrvali Truli i Kanta. Najosjetljivija uloga, raskopčavanja hlača, pripala je nježnome Rolou. (...) Zatim su se izredali i ostali, ali s više žara i veselosti od Roloa. Posljednji je pljunuo Bimbo.“ (Milčec, 1975:48-49). Giza je ispao pravi junak pred cijelom ulicom u poglavlju *Smrt starog Fageta* u kojem je trgovac Špoljarić napravio uzbunu kako mu je netko provalio u dućan, a jedini Giza se usudio ući te je ondje zatekao preminulog susjeda Fageta. Nadalje u romanu, ispričane su još mnoge dogodovštine družine kao na primjer tuča Gize i Bimba te prvo pijanstvo družine, zatim Gizino spašavanje družine iz starog bunkera od eksploziva kada je Giza postupio poput pravog vođe, zatim upoznavanje Jadranke, prijateljice Gizine sestre koja se Gizi svidjela te su se dogovorili za odlazak u kino. Predzadnje poglavlje *Campi* posvećeno je Gizinom psu Campiju koji je bio uz Gizu tijekom njegova odrastanja. Campi je već bio star te ga je Gizin otac naposljetku usmrtio kako se pas ne bi više mučio. Zadnje poglavlje zove se *Opet zvižduk* te roman završava slično kao što je i počeo. Giza sjedi u razredu te začuje poznati zvižduk, ovoga puta nije se obazirao iako mu je profesor Deščak dozvolio da se javi prijateljima, no Giza je odbio te je umjesto Gize, profesor Deščak družini uzvratilo zvižduk.

Kroz roman se prožimaju nemir i stalna aktivnost. Hranjec (1998) navodi kako je roman skup akcija te dinamičnih okolnosti koje družina svladava. Roman sadrži mnogo nasilja među vršnjacima što je za vrijeme kada je roman pisan bilo prihvatljivo no danas svakako nije, ujedno time se roman razlikuje od prethodnih romana.

9.2. Blanka Dovjak-Matković⁴³: *Zagrebačka priča*

Roman *Zagrebačka priča* govori o djetinjstvu punom životne drame i tragedije djevojčice Kečkice. *Zagrebačka priča* spada u obiteljski roman sa slikom tradicionalne obitelji. „U tzv. obiteljskom romanu djeca su samo istaknutiji članovi obiteljskog kruga te su odrasli i djeca na planu romana ravnopravni.“ (Crnković, Težak, 2002:27). Tradicionalna obitelj po sastavu uključuje oba roditelja i djecu. U tradicionalnoj obitelji podrazumijeva se da je glava obitelji otac koji privređuje i odlučuje za svoju obitelj dok mu se ostali članovi, majka i djeca, pokoravaju te nemaju pravo glasa. Vrcić-Mataija (2015) navodi kako tradicionalna obitelj ne mora uvijek biti proširena, nuklearna ili potpuna međutim uvijek podrazumijeva tradicionalni odgoj uz poštivanje autoriteta odraslih. „Narativni obrazac obiteljskog romana određen je odsustvom pustolovine te naglašenom psihologizacijom likova...“ (Vrcić-Mataija, 2018:203) što, prema autorici, mnoge obiteljske romane smješta u socijalno-psihološku prozu. „Pripovjedni obrazac obiteljskoga romana podrazumijeva prikaz stanja unutar obiteljskoga ozračja u kojem se uz dječje ili likove tinejdžera javljaju likovi odraslih, njihovih roditelja, djedova, baka, a proces portretiranja odraslih i djece, način izgradnje njihova identiteta uzajaman je.“ (Vrcić-Mataija, 2015:139). Vrcić-Mataija (2015) također navodi kako obiteljski odnosi te likovi odraslih u romanima snažno utječu na razvoj dječjeg karaktera na način da dječji likovi u odraslima pronalaze ideale te je time učestala tendencija preuzimanja stereotipnih obiteljskih uloga prema spolu.

Iako autorica Blanka Dovjak-Matković na kraju romana napominje kako je svaka sličnost sa stvarnom osobom slučajna te kako su svi likovi i događaji plod njene mašte, pojedini teoretičari kao na primjer Kos Lajtman (2011.) smatraju kako bi roman mogao biti autobiografski. „Odgovara li koja od tih sastavnica sastavnicama autoričine biografije, teško je sa sigurnošću utvrditi. Sigurno je da postoji sličnost između niza elemenata autoričina života i predočene priče, sličnost koja uključuje vrijeme radnje (...), prostor zbivanja (...), kao i druge elemente koji pridonose dojmu *istinosti* prikazanog – imena kafića, ustanova, zgrada (*Corso, Slavuj, Prva hrvatska štedionica*); sklonost pisanju koju očituje protagonistica još od

⁴³ Blanka Dovjak-Matković rođena je 7. prosinca 1920. godine u Zagrebu. Bila je prozaistica i pjesnikinja. „Gimnaziju završila u Zagrebu. Radila kao činovnica. U književnosti se javila u drugoj polovici 30-ih godina proznim i pjesničkim priložima u podlisku *Jutamjeg lista*. (...) Najboljim romanom smatra se *Zagrebačka priča* (1987), romansirana biografija djevojčice iz zagrebačke građanske obitelji međuratnoga razdoblja, kojoj posebnu svježinu i atraktivnost daje vješto upletanje kajkavskih izraza u standardni književni izraz. Tim djelom znatno su proširene izražajne mogućnosti hrvatske književnosti za djecu.“ (Nemec, 2000:187). Preminula je 6. ožujka 1993. godine u Zagrebu.

najranijih dana, u čemu je potiče Mamica, a kasnije i Milka; elementi svakodnevice koji se čine ekvivalentni onima iz stvarnog života Zagreba toga vremena (odvojeni razredi dječaka i djevojčica u školama, moda, natpisi na kuhinjskim krpama i sl.); velika ekonomska kriza i sve što ona podrazumijeva – osiromašenje, bijedu, rasprodaju imovine, glad.“ (Kos Lajtman, 2011:253).

Radnja romana odvija se u vrijeme Velike gospodarske krize koja je trajala od 1929. do 1933. godine, a između dva svjetska rata. Hranjec (1998) navodi kako je u romanu pejzaž nenametljiv te je lirski doživljen i poetski oblikovan. Prostor u kojem se roman odvija je realističan te u romanu dominiraju urbani topisi s obzirom da se radnja romana *Zagrebačka priča* odvija u Zagrebu, većinom u domu Kečkiciine obitelji. „Fabula se odvija u sjevernozagrebačkom naseobnom rubu u predjelu obiteljskih vila, tamo gdje se dodiruju grad i rubna, ruralna naselja.“ (Hranjec, 2009:478). Na početku romana Kečkica s obitelji živi u maloj kući u Ksaverskoj ulici te se kasnije sele u kuću u Šestinskom dolu: „Ksaverski su dani odlazili u prošlost. Mamica je živjela s mislima na budućnost. Tatek je tumačio kako je uplatio jedan dio za kuću u Šestinskom dolu (...).“ (Dovjak-Matković, 1987:32). U romanu se pojavljuju i rustikalni motivi u dijelu kada se radnja odvija u Zagorju: „Milka je u staji spretno muzla dobroćudnu kravicu Pergu. Donosila je punu muzlicu toploga mlijeka. Nutkala me, ali meni se mlijeko gadilo.“ (Dovjak-Matković, 1987:59). Na Kečkiciine osjećaje, osim teškog života punog tragedije, utječe i prostor u kojem živi. Kečkica je boravila na četiri lokacije tijekom romana. Prva i druga lokacija su kuće njezinih roditelja gdje je bila sretna i živjela bezbrižnim životom. Treća lokacija je Zagorje, kod Milkinih roditelja. Prvi dolazak u Zagorje za Kečkicu je značio ozdravljenje. Selo je predstavljalo mjesto zdravog života, svježeg zraka i sl. gdje se Kečkica oporavila od bolesti te su ju druga djeca gledala sa zanimanjem. Sljedeći dolazak Kečkice u Zagorje prošao je potpuno drugačije. Došla je kao siromah te je morala raditi na selu poput drugih ukučana, a druga djeca više je nisu gledala sa zanimanjem. Četvrta lokacija, ujedno i posljednja je pljesnivi podrum u kući Tončeka Fijačka gdje Kečkica živi s Milkom. U podrumu Kečkica je bila tužna, potresena i nesretna te se nadala boljem i ljepšem životu u budućnosti.

U romanu glavni lik, a ujedno i pripovjedač je djevojčica Kečkica. Kos Lajtman (2011) navodi kako iskazni subjekt u romanu počinje pripovijedanje u prvom licu sljedećom rečenicom: „Milka se pojavila u mom životu davnoga dana, kada ju je iz Zagorja dovezao moj Tatek u prikolici svoga crvenog motor-kotača“ (Dovjak-Matković, 1987:9). Kos Lajtman (2011) također navodi i kako se upravo u toj rečenici, odmah na početku romana, napominje

najvažniji lik u događajima koji slijede, ali i vremenska distanca misleći pritom kako se o zbivanjima u romanu govori s vremenskim odmakom odnosno iz pozicije prisjećanja. Kečkica je djevojčica koja dolazi iz ugledne i dobrostojeće obitelji. Dobra je, pametna, brižna te znatiželjna. Imala je sretno djetinjstvo dok se nisu počele nizati tragedije jedna za drugom međutim Kečkica se sa svim nedaćama koje su joj se događale nosi vrlo *odraslo*: „Bio je tu mališan kome je bila potrebna naša ljubav i ne bih se srdila na Milku da je rekla : *Zdravka imam najrajše!*. (Dovjak-Matković, 1987:78). Majka, koju Kečkica naziva Mamica, lijepa je, dotjerana, moderna i pomalo rasipna žena koja udovoljava Kečkici te brine o obitelji kako bi sve bilo u redu: „Mamica bijaše uvijek nasmijana, vedra, namirisana, okićena.“ (Dovjak-Matković, 1987:17). Kečkićin otac, kojeg Kečkica naziva Tatak, hedonist je i veseljak, ne misli na budućnost: „U mojim očima Tatak je bio najpametniji, najdarežljiviji. Kupovao mi je skupe igračke, obasipao slatkišima, (...).“ (Dovjak-Matković, 1987:26). Milka je kućna pomoćnica koju je unajmila Mamica te dolazi iz Zagorja. Ona se brine o cijeloj obitelji i kućanstvu pa tako i o Kečkici. Milka je dobra, draga, snalažljiva žena te je vrlo privržena Kečkićinoj obitelji.

Roman je napisan na standardnom hrvatskom jeziku, ali dijalozi su pisani kajkavskim govorom koji daje element zavičajnosti, posebnu boju tekstu te dodatno karakterizira likove. „Istinosličnosti na diskurzivnoj razini pridonosi i uvjerljiva uporaba zagrebačke i zagorske onodobne kajkavštine, kao i mnogobrojnih germanizama koji su bitno obilježili govor tadašnjeg zagrebačkog građanstva. Ta su jezična obilježja osobito iskorištena u dijalozima – osim što pridonose istinosličnosti i realističnosti, često pridonose i humoru, pa i ironiji, (...).“ (Kos Lajtman, 2011:254). S obzirom kako se zagrebačka obitelj susretala s ruralnim svijetom može se zaključiti kako je dolazilo do susretanja dva životna nazora, ponašanja te dva govora. „I ovdje je posrijedi *staleški* kaj, no u funkciji intimizacijskoj, karakterološkoj: osobitim sintagmatskim kajkavskim izborom autorica iskazuje afirmativan stav, simpatiju spram *zagorske mužače* koja je, uzgred, upravo svojim stoicizmom i snagom bila superiorna gospodi koja su propala a ona, Milka, jedina tada spašavala izgublenu djevojčicu.“ (Hranjec, 2009:478).

Roman je podijeljen na dva dijela. U prvom dijelu romana upoznajemo likove te njihovu svakodnevicu, dok je u drugom dijelu opisana tragedija koja se događa obitelji. Prvi dio romana podijeljen je na osam poglavlja, dok drugi dio romana ima samo jedno poglavlje. „Najdramatičniji događaji, ali ujedno i događaji koji nose duboku, potresnu životnost, pripadaju drugom, 'mračnom' dijelu *Zagrebačke priče* naslovljenom *Kriza*. Odnose se na tragične obiteljske situacije i slučajeve (smrt roditelja, gubitak kuće i drugih materijalnih dobara), ali

isto tako i na čitav niz svakodnevnih životnih situacija predočenih dojmljivo i jednostavno.“ (Kos Lajtman, 2011:256).

Roman započinje poglavljem *Milka*. Milka kroz roman ima važnu ulogu. Drugo poglavlje zove se *Mamica*. U ovom poglavlju Kečkica i njena obitelj doživljavaju prvu tragediju koja ih je zadesila, preminuo je Kečkin mlađi brat od meningitisa. U trećem poglavlju *Tatek*, Kečkica opisuje Tateka kao vrlo urednog. Tatek je volio veselo društvo i vesele pjesme, uvijek je sve novce potrošio te nije bio vjeran Mamici iako ju je volio. Četvrto poglavlje *Pradjed* govori o Mamičinom djedu koji nije volio rasipnost i uvijek je bio za štednju te je radi toga, u ovom poglavlju, i istjerao Mamicu, Tateka i Kečkicu iz kuće: „ – Najdite si drugde stanovajne! Ne morem gledati tu vašu rasipnost pod svojim nosom. (...)“ (Dovjak-Matković, 1987:31). U poglavlju *Kuća iz snova* potjerana obitelj seli se sa Ksavera u kuću u Šestinskom dolu te u tom poglavlju pradjed umire. U poglavlju *Persida* obitelj uzima još jednu kućnu pomoćnicu Persidu koja se bavila i gatanjem. Kečkici Persida nije bila draga, ali Mamica ju je voljela te je Persida imala velikog utjecaja na nju. Na kraju poglavlja Kečkica saznaje da će ponovno dobiti brata ili sestru s čime nije zadovoljna jer misli da ukoliko dobije brata, on će ponovno umrijeti. Zadnje poglavlje u prvom djelu je *Nikada više* koje govori kako se Mamica razboljela i donijela na svijet brata Zdravka, a naposljetku je preminula: „Moj mali brat došao je kući s lijepim imenom Zdravko, a Mamica se nije nikada vratila iz bolnice.“ (Dovjak-Matković, 1987:77). U drugom dijelu romana život Kečkice nije bio ništa bolji. Kečkica je s razredom otišla na izlet, a kada se vratila, Zdravko je bio u Zagorju kod Milkine obitelji na skrbi, Tatek je još više pio negoli prije. Nitko više nije dolazio u posjetu Kečkičinoj obitelji niti je tko mario za Kečkicu osim Milke. Školske praznike Kečkica je provela s Milkom u Zagorju kada im je stiglo pismo od Perside u kojemu piše kako je kupila njihovu kuću na dražbi i zahtjeva da maknu svoje stvari te kako se Tatek razbolio i nalazi se u bolnici. Milka i Kečkica vratile su se Zagreb i uselile u Tončekov podrum. Ubrzo je preminuo i Tatek te su Milka i Kečkica ostale same. Završetak romana nije uobičajeno optimističan nego je tužan, nesretan i pomalo depresivan. Autorica je ovaj roman posvetila svom rodnom gradu Zagrebu.

„(...) s obzirom na način pripovjedačeva odnosa prema kategoriji vremena u *Zagrebačkoj priči* prepoznajemo *kronološki omeđenu autobiografiju*, dok na razini diskurzivne obrade možemo govoriti o *literariziranom tipu iskaza*, vrsti autofikcije koja je podslavljenom odrednicom *roman*.“ (Kos Lajtman, 2011:257). U romanu je, kako navodi Hranjec (1998) najvažnija spontanost, iskrenost, uvjerljivost te svijet gledan očima djevojčice. Za razliku od prethodnih romana kroz koje se proteže humor, *Zagrebačka priča* ga ne sadrži. Autorica u

romanu prikazuje život jedne obitelji u kojem nije sve *ružičasto* te daje do znanja čitatelju kako život ima svoje naličje i nosi svoje mrlje koje ne treba skrivati od djece.

9.3. Tihomir Horvat⁴⁴: *Tajna Gornjega grada*

Već sam naslov romana govori kako se u romanu skriva nešto tajanstveno, nešto uzbudljivo, nešto mistično što potiče želju za čitanjem. Roman prati priču jedne dječje četveročlane skupine koja otkriva veliku tajnu. Roman *Tajna Gornjega grada* spada u roman družine, a prema obliku spada u moderan dječji roman urbanog identiteta dječje družine. „Njegova se modernost očituje na semantičkom i sintaktičkom planu, premreženim u karakterizaciji dječjih likova, koji pod visokim utjecajem filma iskazuju svoju osobnost i usmjeravaju kriminalističku pripovjed s primjesama horora.“ (Vrcić-Mataija, 2018:86).

Roman je napisan standardnim hrvatskim jezikom, a zavičajni govor proteže se prilikom dijaloga pojedinih likova, odnosno pojavljuje se kao otklon od standarda, kao na primjer: „ – Pa, kaj sam rekel? – opravdavao se Mrvica.“ (Horvat, 1993:13). Autor je u romanu od pripovjednih tehnika koristio dijalog, opisivanje te pripovijedanje. Također su u romanu česti žargonizmi kojima se služe djeca u moderno odnosno suvremeno doba kao na primjer: „ – Ovo je danas važno! Idemo svi zajedno Mozgu. Onom našem *frendu*... Damiru. Maloprije smo ga sreli. Vratio se sa svojih iskopavanja!“ (Horvat, 1993:44). U romanu prevladavaju jednostavne rečenice, humoristični elementi, šaljivi opisi i usporedbe.

Glavni likovi romana su dječaci Mislav, Dugi (Ivan) i Mrvica (Krešimir) koji s Anom (Mislavova sestrična iz Splita koja je u Zagreb došla na praznike) čine četveročlanu skupinu koja otkriva tajnu. „Mislav ide u sedmi razred, nije uzoran učenik, ne voli kućanske poslove kojima ga mama dočekuje svake subote, ali voli pustolovinu, prijatelje i akcijske filmove, nalazeći uzor u Arnoldu Schwarzeneggeru.“ (Vrcić-Mataija, 2018:87). Dugi i Mrvica nose nadimke koji karakteriziraju njihov vanjski izgled: „Viši, Ivan, to jest Dugi, bio je zaista visok. Dugačka plava kosa visila mu je u rezancima. Izgledao je kao da je preneglo izrastao iz traperica. Pohađao je isti razred s Mislavom, no njegove su tenisice bile poput manjega gumenog čamca. Krešimir, zvani Mrvica, išao je u šesti razred. Bio je sitan za svoje godine, kose kao u ježa, sa živahnim crnim očima.“ (Horvat, 1993:13,14). Ana je jedina djevojčica u družini te joj se dodjeljuje ženska stereotipna uloga. „(...) Ana svim događajima koji slijede pristupa tipizirano; osim što se još uvijek igra barbikama, plašljiva je i predmet je zaljublivanja.“ (Vrcić-Mataija, 2018:87). U njihovom otkriću pomažu im još i Damir, prema nadimku Mozak, najvažniji lik među odraslima (njegov prijatelj, profesor arheologije) te

⁴⁴ Tihomir Horvat rođen je 3. rujna 1946. godine u Zagrebu. Horvat piše priče, romane i scenske igrokaze za djecu. Svoj prvi roman za djecu *Tajna gornjeg grada* objavio je 1993. godine. (Izvor: <http://dhk.hr/clanovi-drustva/detaljnije/tihomir-horvat-pristupljeno-16.-srpnja-2023.>).

novinarka Zrinka. U romanu se još spominju i likovi Mislavovi roditelji koji nemaju značajnu ulogu u romanu, Mozgova baka, policajci Tomo i Martin te lopovi Mrga, Vidra i Profa.

Roman je podijeljen u 23 kronološki poredana poglavlja. Naslov poglavlja na duhovit i pomalo tajanstven način nagoviješta što će se u tom poglavlju dogoditi. Pavličić (2014) navodi kako se svaki dobar kriminalistički roman događa samo na jednome mjestu bila to jedna kuća, otok, selo, grad ili pokrajina. Tako se i u ovome romanu radnja odvija na Gornjem gradu (radi čega i spada pod roman urbanog identiteta), većim dijelom u kući na adresi Cvjetna ulica 2 koja je izvor zapleta romana, dok je vrijeme radnje suvremeno doba u mjesecu lipnju, tjedan dana prije kraja školske godine. Vrcić-Mataija (2018) navodi kako je Mislavova kuća, osim dječje skupine, glavni *lik* romana. „Ona je poprište događanja, izvor kriminalističkog zapleta, čuvarica tajnih uspomena, blaga; kao sinonim prošlosti i legende, prerasta u simbol Zagreba.“ (Vrcić-Mataija, 2018:86). Prostor je realističan te njime dominiraju urbani topisi poput Gornjeg grada, Tuškanka i sl. dok je rustikalnih motiva u romanu vrlo malo (kamene stepenice, kameni zidovi, škrinja u kojoj se čuvalo zlato i sl.). Prostor glavne radnje kod likova stvara osjećaj uzbuđenosti, napetosti, znatiželje, ali i straha. U hodnik u kojem se odvija glavna radnja dolazi se kroz stan gospođe Jambrešak čiji su novi vlasnici Mislavovi roditelji. U stanu ima mnogo vrijednih te starih predmeta, a namještaj je prekriven bijelim plahtama. Na podu u jednoj od soba pokraj peći od lijevana željeza nalazi se teški poklopac, a ispod njega otvor. Taj otvor vodi kamenim stepenicama u mračni podrum koji je bio prepun stvari. Osim zagušljivog zraka te paučine koja je visjela posvuda, u podrumu se nalazi i okovani ormar: „Mislav osvjetli mjesto i povuče napola trulu tkaninu koja se stropošta u oblaku prašine i otkrije omanji okovani ormar.“ (Horvat, 1993:19). Na ormaru stražnja daska pomiče se te služi ulasku u tajni, misteriozni hodnik. Hodnik je strm i uzak, zidovi i strop su poduprti trupcima premazanim smolom, a na zidovima se nalaze grede te ponegdje grubo klesani kamen, dok su na podu kamene ploče, a ponegdje i samo čvrsto nabijena zemlja. Hodnik ima i drugi ulaz/izlaz koji se nalazi na Tuškancu. Družina otkriva kako je taj hodnik iskopao Franjo Kumprek u vrijeme kada je živio u toj kući prije nešto više od dvjesto pedeset godina. Tajni hodnik Franji Kumpreku služio je kako bi se potajno osvetio Julijusu Bachlinu, koji je usmratio njegova oca i brata, spalivši mu imanja. Družina, osim saznanja o životu Franje Kumpreka, pronalazi i njegovo blago skriveno u hodniku te time završavaju istraživanje vezano za povijest njihova grada. Dnevnik i sanduk sa zlatnicima dospio je u Arheološki muzej, dok je prsten Franje Kumpreka dospio u Povijesni muzej. Naposljetku saznaju i kako kostur koji su pronašli, također u hodniku, pripada neprijatelju Julijusu Bachlinu,

a ne Franji Kumpreku, kako su do tada mislili te samim time zaključuju kako je Kumprek osvojio dvoboj nad Bachlinom.

10.ZAKLJUČAK

Svaka je hrvatska regija posebna na svoj način; jedna se od druge razlikuje svojim prostornim obilježjima, poviješću, kulturnom geografijom, književnom tematikom, likovima, jezikom pridonoseći stvaranju što raznolikije hrvatske, pa tako i dječje književnosti. Zavičajni književnici prisjećanjem na vlastito djetinjstvo stvaraju dječju zavičajnu književnost te pridonose svome zavičaju, njegovoj zavičajnoj kulturnoj i prirodnoj baštini, tradiciji, povijesti, kulturi i govoru s ciljem očuvanja među najmlađima. Grad Zagreb i njegovi značajni lokaliteti oživljavaju se kroz raznolike žanrove koji su interpretirani u radu: slikovnice, legende i predaje, zavičajne priče, poeziju te romane. Autori odabranog istraživačkog korpusa upotrebljavaju značajne lokalitete grada Zagreba kako bi stvorili slikovito te prepoznatljivo okruženje za svoje likove i događaje te mladim čitateljima omogućili upoznavanje povijesti, tradicije te duha grada, osjećaj pripadnosti i zavičajnog identiteta.

Cilj rada bio je donijeti pregled žanrovski raznolikih djela hrvatske dječje književnosti čija je radnja smještena na područje grada Zagreba. Odabrana djela u ovome radu pisana su standardnim hrvatskim jezikom uz prisutnost dijalekta pri govornoj karakterizaciji likova te je naglasak stavljen na zagrebačko područje gdje glavni i sporedni likovi u djelima odrastaju te proživljavaju raznolike pustolovine u svome dječjem životu ispreplitanjem lijepih i manje lijepih dogodovština. Čitanjem slikovnica koje ilustriraju ljepotu Zagreba te njegove karakteristične motive najmlađi čitatelji na zabavan i maštovit način uče o svome zavičaju. Interpretirane slikovnice potiču dječju maštu, razvijaju njihovu kreativnost, pomažu u boljem razumijevanju svijeta oko njih, ali ih upoznaju i s gradom u kojem odrastaju. Legende i predaje o nastanku Zagreba donose čitateljima zanimljive priče o prošlosti grada. Interpretirane priče prenose vrijednosti i pouke koje su relevantne i danas, čime se stvara most između prošlosti i suvremenog doba; na to se nastavlja i bajka povijesne tematike koja isprepliće legende s bajkovitošću. Nadalje, fantastične priče čitatelja odnose u irealni svijet grada Zagreba. Zagrebačka dječja poezija donosi bogate doživljaje grada u svako godišnje doba, opise pojedinih lokaliteta te gradsku atmosferu i dinamiku života Zagrepčana. Romani donose brojne pustolovine i avanture u kojima se mali čitatelji lako mogu poistovjetiti s junacima književnih djela. Likovi proživljavaju razne izazove te odrastaju skupa s malim čitateljima, čime se potiče razvoj empatije i razumijevanja.

Bogatstvo jezične kulture ovisi o ljudima, o tome koliko će njegovati jezik odnosno dijalekt. Za razliku od standardnog hrvatskog jezika koji se uči, zavičajni jezik se ne uči već se

njeguje. Upravo jezik odnosno dijalekt, prostor, povijest te kultura određuju zavičaj. Ljubav prema zavičaju ne može se odrediti, ona kreće od najranije dobi te od roditelja koji djecu uče kako voljeti i njegovati svoj odnos prema zavičaju. Prema tome, za svakoga od nas, zavičaj predstavlja nešto drugo, bio to geografski prostor, bili to ljudi s kojima smo se povezali ili osjećaj. U dječjoj zavičajnoj književnosti književna djela više ili manje povezana su s djetinjstvom autora. Gotovo svaki autor koji piše o dječjoj, a ujedno i zavičajnoj književnosti pronalazeći inspiraciju u svome djetinjstvu, u svome zavičaju. Navedeno se može osjetiti i u književnim djelima odabranog opusa ovoga rada, od slikovnica pa do romana u kojima se osjeća snažna povezanost autora i njegova zavičaja. U odabranom opusu naglasak je na zagrebačkim urbanim toposima dok je u dijalozima između likova izražena uporaba pripadajućeg književnog modela, kajkavskog narječja, ali i urbane kajkavštine.

Može se zaključiti kako je u hrvatskoj dječjoj književnosti tema Zagreba i okolice vrlo zastupljena. U radu se interpretirao odabrani opus, izvan kojega je ostao puno veći. Osim tematiziranja strogog središta grada Zagreba, dakle, urbanih mikrotoposa, pojedini su autori pribjegavali tematiziranju izvangradskih naselja, nekadašnjih periferija i/ili rustikalnih slikovitih predjela zagrebačke okolice. Najveći dio odabranog opusa napisan je hrvatskim standardnim jezikom, ali su pojedini dijelovi, primjerice, oni koji se tiču zavičajno pozicioniranih likova ili izdvojenih proznih, pjesničkih dionica, napisani na pripadajućem kajkavskom dijalektu ili afirmiraju govor zagrebačkog slenga.

Riznica književnih tekstova koji tematiziraju Zagreb u dječjoj književnosti velika je, a istraživački odabir tek je mali uvid u njezino kulturno bogatstvo kojim se stječe spoznaja ne samo o prostoru, nego i o njegovoj povijesti, usmenoj i umjetničkoj baštini, različitim kulturnim segmentima grada koji se voli znanjem.

LITERATURA

Istraživački korpus:

1. Blažević, B., Facan Grdiša, D. (2017). *Zagrebačka avantura*. Zagreb: Alfa.
2. Brešić, V. (1996). *Zabreg, Antologija suvremenog pjesništva o Zagrebu*. Zagreb: Alfa.
3. Dovjak-Matković, B. (1987). *Zagrebačka priča*. Zagreb: Mladost.
4. Horvatić, D. (1987). *Grički top*. Zagreb: Mladost.
5. Horvat, T. (1993). *Tajna Gornjega grada*. Zagreb: Mladost.
6. Iveljić, N. (1996). *Izabrana djela III*. Zagreb: Naša djeca.
7. Iveljić, N. (1972). *Šestinski kišobran*. Zagreb: vlastita naklada.
8. Iveljić, N. (2001). *Dogodovštine zagrebačkih Saveka*. Varaždin: Katarina Zrinski.
9. Knižek, I., Tomić, T. (2012). *Kako je paž spasio Zagreb*. Zagreb: Sipar.
10. Maleš, D., Stričević, I. (1995). *U Zagrebu jednoga jutra*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Mihalić, S. (1971). *Petrica Kerempuh*. Zagreb: Mladost.
12. Milčec, Z. (1975). *Zvižduk s Bukovca*. Zagreb: Mladost.
13. Šašić, M., Pribić, S. (2004). *Moj Zagreb*. Zagreb: Školska knjiga.
14. Zalar, I. (1994). *Antologija hrvatske dječje poezije*. Zagreb: Školska knjiga.

Literatura:

1. Balić-Šimrak, A., i Narančić Kovač, S. (2011). *Likovni aspekti ilustracije u dječjim knjigama i slikovnicama, Dijete, vrtić, obitelj*, vol. 17 (66), 10-12.
2. Bošković, Ivan. (2012). *Splitska dječja književnost: nekoliko impresija kao poticaj za razgovor* (na marginama knjige „More vedrine“ i splitskih dječjih časopisa). U: 1. i 2. okrugli stol: Zavičajnost u knjigama za djecu i mlade. Ur. Grozdana Ribičić i Vesna Mihanović. 57-61. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića.
3. Crnković, M. (1984). *Dječja književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Crnković, M. (1987). *Sto lica priče*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Crnković, M., Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Znanje.
6. Diklić, Z., Težak, D., Zalar, I. (1996). *Primjeri iz dječje književnosti*. Zagreb: DiVič.

7. Dvornik, D. (2012). *Splitska zavičajna baština u literaturi primjerenoj djeci*. 1. i 2. okrugli stol: Zavičajnost u knjigama za djecu i mlade (ur. Grozdana Ribičić i Vesna Mihanović). Split: Gradska knjižnica Marka Marulića, 21-30.
8. Gračanin, H. i sur. (2012). *Povijest grada Zagreba*. Zagreb: Novi Liber.
9. Halačev, S. (2013). *Zavičajni priručnici za učenike – put od zavičajnih do nacionalnih vrijednosti*. U: 3. okrugli stol o zavičajnosti u knjigama za djecu i mlade: Baština Splitsko-dalmatinske županije u knjigama za djecu i mlade. Ur. Grozdana Ribičić i Vesna Mihanović. 19-22. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića.
10. Hameršak, M., Zima, D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international d.o.o.
11. Hranjec, S. (1995). *Hrvatska kajkavska dječja književnost*. Čakovec: Zrinski.
12. Hranjec, S. (1998). *Hrvatski dječji roman*. Zagreb: Znanje.
13. Hranjec (2004). *Dječji hrvatski klasici*. Zagreb: Školska knjiga.
14. Hranjec, S. (2006). *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
15. Hranjec, S. (2009). *Ogledi o dječjoj književnosti*. Zagreb: Alfa.
16. Ivon, K., i Vrcić-Mataija, S. (2019). 'Regionalni poetski modeli i suvremeni kanon hrvatske dječje književnosti', *Croatica et Slavica Iadertina*, vol. 15 (1), 209-234.
17. Kos Lajtman, A. (2011). *Autobiografski diskurs djetinjstva*. Zagreb: Naklada Ljevak.
18. Krmpotić, I. (2018). 'Srednjovjekovni utvrđeni gradovi kontinentalne Hrvatske kao potencijal za razvoj turizma', diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji, Zagreb. (<https://zir.nsk.hr/islandora/object/hrstud:1645/preview>). Datum pristupa: 1. listopad 2023.
19. Lasić, S. (1973). *Poetika kriminalističkog romana*. Zagreb: Liber.
20. Lovrenčić, S. (2018). *Hrvatske narodne bajke*. Zagreb: Bulaja naklada d.o.o.
21. Majdenić, V. (2013). *Regionalni tekst dječje književnosti*. Zagreb: Ljevak.
22. Mihanović, H. (1988). Osluškivanje glasova drevnih legendi o iščezloj povijesti. *Umjetnost i dijete*, vol. XX (1), 1-60.
23. Narančić Kovač, S. (2015). *Jedna priča – dva pripovjedača*. Zagreb: Artresor naklada.
24. Nemeč, K. (2000). *Leksikon hrvatskih pisaca*. Zagreb: Školska knjiga.
25. Pavličić, P. (2014). *Sve što znam o krimiću*. Beograd: Agencija Tea Books.
26. Pintarić, A. (2008). *Umjetničke bajke*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

27. Skok, J. (2007). *Izvori i izbori iz hrvatske dječje književnosti*. Varaždinske toplice: Nakladnička kuća „Tonimir“.
28. Solar, M. (2007). *Književni leksikon*. Zagreb: Matica hrvatska.
29. Šašić, M. (2009). *Iz zagrebačke prošlosti*. Zagreb: Školska knjiga.
30. Težak, S. i Težak, D. (1997). *Interpretacija bajke*. Zagreb: DiVič.
31. Težak, D. (2001). *Bajke: antologija*. Zagreb: DiVič.
32. Turza-Bogdan, T. (2013). *Kajkavsko narječje u nastavi hrvatskog jezika: prilozi za osnovnoškolsku nastavu*. Čakovec: Matica hrvatska.
33. Vrcić-Mataija, S. (2015). 'Obiteljski roman u hrvatskoj dječjoj književnosti devedesetih godina prošloga stoljeća', *Hum*, 10(13), str. 135-162. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/216843> (Datum pristupa: 05.01.2024.).
34. Vrcić-Mataija, S., i Troha, J. (2016). Zavičajnost u hrvatskoj dječjoj književnosti. *Magistra Iadertina*, 11(1.), str. 131-150.
35. Vrcić-Mataija, S. (2018). *Hrvatski realistički dječji roman (1991. – 2001.)*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
36. Zalar, D. i sur. (2014). *Izlet u muzej na mala vrata*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
37. Zima, D. (2001) Moderna bajka u hrvatskoj dječjoj književnosti. *Bajke od davnine pa do naših dana* (ur. Ana Pintarić). Osijek: Sveučilište "Josipa Jurja Strossmayera", Pedagoški fakultet, 165-176.

Mrežni izvori:

1. ART čakula. <https://artcakula.net/team-member/sanja-pribic/> (pristupljeno 26. lipnja 2023.).
2. Društvo hrvatskih književnika. <http://dhk.hr/clanovi-drustva/detaljnije/tihomir-horvat> (pristupljeno 16. srpnja 2023.).
3. Državni zavod za statistiku. <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> (pristupljeno 21. lipnja 2023.).
4. Grad Samobor. <https://www.samobor.hr/galerija-prica/damir-facan-grdisa-n4646> (pristupljeno 6. srpnja 2023.).
5. Hrčak. <https://hrcak.srce.hr/file/86932> (pristupljeno 5. prosinca 2023.).
6. Hrvatska enciklopedija. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=38391> (pristupljeno 6. srpnja 2023.)
7. Hrvatska enciklopedija. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=56245> (pristupljeno 5. rujna 2023.).
8. Hrvatska enciklopedija. <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64901> (pristupljeno 5. rujna 2023.).
9. Hrvatska enciklopedija. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=47206> (pristupljeno 5. rujna 2023.).
10. Hrvatska enciklopedija. <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35853> (pristupljeno 23. rujna 2023.).
11. Hrvatska enciklopedija. <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=1799> (pristupljeno 28. listopada 2023.).
12. Hrvatski jezični portal. https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f151WRd5 (pristupljeno 7. prosinca 2023.).
13. Licitar.hr. <https://www.licitar.hr/hr/o-licitarima> (pristupljeno 5. rujna 2023.).
14. LinkedIn. <https://www.linkedin.com/in/miroslav-sasic-66a09210/?originalSubdomain=hr> (pristupljeno 26. lipnja 2023.).
15. Matica.hr. <https://www.matica.hr/media/knjige/stari-zagreb-523/pdf/strasni-pozari-u-zagrebu.pdf> (pristupljeno 31. kolovoza 2023.).
16. Park prirode Medvednica. <https://www.pp-medvednica.hr/> (pristupljeno 21. lipnja 2023.).

17. Šestine.net. <https://sestine.net/o-sestinama/> (pristupljeno 22. lipnja 2023.).
18. Turistička zajednica grada Zagreba. <https://www.infozagreb.hr/o-zagrebu/zagreb-kroz-stoljeca> (pristupljeno 14. svibnja 2023.).
19. ZGportal. <https://www.zgportal.com/o-zagrebu/simboli-grada-zagreba/kula-lotrscak-i-gricki-top/> (pristupljeno 22. lipnja 2023.).
20. ZGportal. <https://www.zgportal.com/o-zagrebu/povijest-zagrebackih-naselja/sestine/> (pristupljeno 22. lipnja 2023.).